

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO
**SKUPNOSTNI TURIZEM – PRIMERI SOCIALNO – EKONOMSKEGA
RAZVOJA TURISTIČNIH DESTINACIJ**

Ljubljana, maj 2013

MAJA SUPIN

IZJAVA O AVTORSTVU

Spodaj podpisana Maja Supin, študentka Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, izjavljam, da sem avtorica diplomskega dela z naslovom Skupnostni turizem – primeri socialno – ekonomskega razvoja turističnih destinacij, pripravljenega v sodelovanju s svetovalko dr. Ljubico Knežević Cvelbar.

Izrecno izjavljam, da v skladu z določili Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 21/1995 s spremembami) dovolim objavo zaključnega diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

S svojim podpisom zagotavljam, da

- je predloženo besedilo rezultat izključno mojega lastnega raziskovalnega dela;
- je predloženo besedilo jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem
  - poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam v diplomskem delu, citirana oziroma navedena v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, in
  - pridobila vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti (v pisni ali grafični obliki) uporabljena v tekstu, in sem to v besedilu tudi jasno zapisala;
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Kazenskem zakoniku (Ur. l. RS, št. 55/2008 s spremembami);
- se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega diplomskega dela dokazano plagiatorstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom.

V Ljubljani, dne _____

Podpis avtorice: _____

KAZALO

UVOD	1
1 OPREDELITEV TRAJNOSTNEGA TURIZMA	2
1.1 Trajnostni razvoj	2
1.1.2 Zgodovina trajnostnega razvoja	3
1.2 Trajnostni turizem	3
1.2.1 Zgodovina trajnostnega razvoja turizma	4
1.2.2 Globalni etični kodeks v turizmu	4
1.2.3 Agenda za trajnostni turizem.....	5
1.2.4 Kritike trajnostnega razvoja turizma	6
1.3 Meje razvoja in koncepti planiranja zmogljivosti	8
1.3.1 Koncept planiranja zmogljivosti virov	9
1.3.2 Koncept planiranja zmogljivosti turistične dejavnosti	9
1.3.3 Koncept planiranja zmogljivosti skupnosti	10
2 OPREDELITEV RAZVOJA SKUPNOSTNEGA TURIZMA	12
2.1 Vidik udeležbe v procesu odločanja	13
2.2 Vidik koriščenja socialno – ekonomskih ugodnosti razvoja turizma	16
2.3 Rezultati uvedbe skupnostnega turizma	17
3 PRIMERI DOBRIH PRAKS UVEDBE SKUPNOSTNEGA TURIZMA	19
3.1 Namibija	19
3.1.2 Potek uvajanja skupnostnega turizma v Namibiji	19
3.2 Candirejo, Indonezija	22
3.2.1 Opis destinacije	22
3.2.2 Potek uvajanja skupnostnega turizma v Candireju	23
3.3 Solčavsko, Slovenija	24
3.3.1 Opis destinacije	25
3.3.2 Potek uvajanja skupnostnega turizma na Solčavskem	27
3.4 Priporočila.....	34
SKLEP	34
LITERATURA IN VIRI	36

KAZALO SLIK

Slika 1: Deležniki razvoja trajnostnega turizma	6
Slika 2: Prikaz poteka postavitve mej razvoja turizma	11
Slika 3: Model razvoja skupnostnega turizma	14
Slika 4: Turistična ponudba Solčavskega	26
Slika 5: Shema mreženja deležnikov turističnega razvoja v turističnem območju Solčavsko	31

KAZALO TABEL

Tabela 1: Dogodki - identiteta - kvaliteta	32
--	----

UVOD

Svet se nahaja v času recesije. Na preizkušnjo so postavljeni dosedanja gospodarski, družbeni in okoljski vzorci obnašanja. Ta čas je potrebno izkoristiti za kritičen pregled dosedanjih dejanj in narediti načrt kako se iz krize rešiti. Olimpijski duh homo economicusa - hitreje, višje, močnejše – v povezavi z omejenostjo resursov, je družbo in gospodarstvo pripeljal v brezizhoden položaj, katerega rešitev zahteva velike moralne, politične, družbene in gospodarske spremembe. V nasprotnem primeru, bo naše življenje še naprej obsojeno na večno nezadovoljstvo, izgorelost in nesrečo.

Da so potrebne temeljite spremembe v razumevanju potreb družbe in optimalnega delovanja ekonomskih sistemov, se zaveda tudi, v preteklosti trdna zagovornica liberalne ekonomije, Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj (v nadaljevanju OECD). Leta 2010 je na svojih spletnih straneh prvič objavila Indeks boljšega življenja, ki omogoča vpogled v blaginjo prebivalstva 34 držav. Ta blaginja je določena na podlagi ocen kakovosti življenj prebivalcev držav članic OECD in ne, na dosedaj favoriziranih podatkih, o bruto domačem proizvodu in gospodarski rasti. Z objavo tega indeksa je naredila prvi korak, k spodbujanju drugačnega načina mišljenja.

Na spletnem portalu Socialni inovatorji prihodnosti Bačar (2012) ugotavlja, da je ekonomska smer, ki omogoča konkretne rešitve težav, s katerimi se danes soočajo države, socialna ekonomija. Imenovana tudi idealistični sektor. V diplomski nalogi bom preučevala uvajanje koncepta skupnostnega trajnostnega turizma. Ta koncept je blizu smeri socialne ekonomije in ga vidim, kot možno rešitev težav trenutne krize, na najbolj ranljivih podeželskih območjih.

Turizem je gospodarska panoga, ki lahko močno vpliva na občutke zadovoljstva v življenjih ljudi. Turistična potovanja povečujejo te občutke pri obiskovalcih, ob pravilni usmerjenosti razvoja turizma, pa lahko vplivajo tudi na zadovoljstvo in srečo tistih, ki so obiskani. Torej članov lokalne skupnosti, živeče na območjih turističnih destinacij. To hipotezo želim v nalogi potrditi.

Raziskavo teoretičnih spoznanj sem izvedla na osnovi slovenske in tuje strokovne literature ter člankov tujih avtorjev, s področja trajnostnega in skupnostnega turizma. Praktični prikaz uvedbe koncepta skupnostnega turizma, pa predstavljam s tremi zgodbami dobrih praks. Afriško, ki se dogaja v Namibiji, azijsko iz Indonezije in evropsko iz Slovenije, natančneje iz turističnega območja Solčavsko. Slednjo sem med primere dobre prakse uvrstila sama, in sicer na podlagi analize interne dokumentacije o njihovem razvoju turizma.

Naloga sestoji iz treh poglavij. V prvem bom opisala evlucijski razvoj trajnostnega turizma, katerega vrhunec je, s strani strokovnjakov in javnosti, sprejet koncept skupnostnega turizma. V drugem poglavju bom ta koncept podrobneje predstavila in se osredotočila na dva vidika vključenosti lokalne skupnosti v turistični razvoj. V tretjem poglavju bom, na primerih treh dobrih praks dokazala, da je koncept skupnostnega turizma več, kot le idealistična teorija, saj ga

je mogoče, seveda s posameznimi modifikacijami, kjer koli vpeljati tudi v praksi. Na koncu bom dodala priporočila za uvedbo skupnostnega turizma na slovenskem podeželju.

Namen naloge je namreč opogumiti člane lokalnih skupnosti slovenskega podeželja, k aktivni vključenosti v turistični razvoj. Jim s primeri dobrih praks pokazati, da socialna ali demografska ogroženost, rasna ali kulturna pripadnost, azijsko, evropsko ali afriško poreklo niso pomembni pri inovativnem skupnostnem razvoju turizma. Dobre zgodbe se lahko dogajajo kjerkoli.

1 OPREDELITEV TRAJNOSTNEGA TURIZMA

Turizmu je bil od nekdaj pripisan velik pomen. V 17., 18. in 19. stoletju so bila turistična potovanja imenovana Grand Tour prepoznana kot pomemben del vzgoje in izobraževanja mladih pripadnikov aristokratskega sloja (Mihalič, 2006, str. 5). V obdobju po drugi svetovni vojni, so turizmu dodali vzdevek industrija brez dimnikov, ki naj bi bila zdravilo za rešitev težav tretjega sveta (Liburd & Edwards, 2010, str. 3). Zaradi vseh teh pozitivnih vplivov razvoja turizma, se do konca 20. stoletja o njegovih morebitnih negativnih vplivih ni razpravljalo. Pa vendar bi se moralo, saj je turistični sektor specifičen zaradi svoje močne odvisnosti od okolja, v katerem deluje. Zato je potrebno njegov razvoj natančno dolgoročno načrtovati in nadzorovati. Ni dovolj zasledovati le kvantitativnih ekonomskih ciljev, ampak je potrebno spremljati različne vrste kazalnikov in opazovati celosten vpliv turizma na celotno okolje turističnega sistema (Mihalič, 2006, str. 11-13; Saarinen, Becker, Manwa & Wilson, 2009, str. 4-8). Svetovna turistična organizacija (v nadaljevanju UNWTO) je močno poudarila vlogo trajnosti in omejitev rasti turističnega sektorja (Saarinen et al., 2009, str. 77). Trajnostni turizem se je razvil iz koncepta trajnostnega razvoja.

1.1 Trajnostni razvoj

Trajnostni razvoj je proces, ki naj zagotovi zadovoljevanje potreb sedanjih generacij in s tem ne onemogoči bodočim generacijam, da bodo zadovoljile svoje lastne potrebe. Izraz je prvič omenjen leta 1987 v poročilu Združenih narodov (v nadaljevanju ZN) z naslovom Naša skupna prihodnost (angl. *Our Common Future*) (Mihalič, 2006, str. 95).

Trajnostni razvoj je utemeljen na treh stebrih (Mihalič, 2006, str. 95-96):

- **ekonomskem stebri**, ki opredeljuje ekonomsko učinkovitost podjetij ter njihovo dolgoročno poslovanje;
- **socialnem stebri**, ki opredeljuje spoštovanje človekovih pravic in zagotavljanje enakih možnosti za vse;
- **ekološkem stebri**, ki opredeljuje varovanje in smotrno upravljanje z viri, še posebej z omejenimi in življenjsko pomembnimi.

1.1.2 Zgodovina trajnostnega razvoja

Razmišljanja o trajnostnem razvoju so se začela že mnogo pred letom 1987. Swarbrooke (1999, str. 4) je raziskal zgodovino termina trajnosten (angl. *sustainable*) in ugotavlja, da zgodovina trajnostnega razvoja sega že v čase Rimskega imperija. Takrat so po načelu trajnosti gradili prva rimska mesta. Prav tako povezuje trajnostni razvoj s tradicionalnimi kmetijskimi sistemi. Obdelovanje zemlje je namreč potekalo po vseh načelih trajnosti in s tem omogočalo dolgotrajno pridelavo kmetijskih pridelkov. Pojasnjuje, da so prvi resni pozivi k razmišljanju in delovanju na trajosten način, prišli v obdobju industrializacije. Že takrat je bilo namreč vidno, da procesi masovne industrializacije na mestnih območjih, uničujejo okolje in vodijo v zelo nizko kvaliteto življenja. Obdobje industrializacije v Evropi in ZDA je pokazalo, kako je človeštvo željno zavladati naravi in jo izkoristiti, brez razmišljanja, o uničujočih posledicah svojega početja (Liburd & Edwards, 2010, str. 2).

Obdobje po drugi svetovni vojni je razmišljanja o trajnosti potisnilo izven političnih in gospodarskih razvojnih programov razvitih držav. Vse moči so usmerili v reševanje problemov polarizacije sveta. Zavladalo je prepričanje, da bo napredek v znanju v razvitem svetu, vodil v modernizacijo, ki bo povečala gospodarsko rast, pozitivni učinki le-te pa se bodo pokazali tudi v nerazvitih državah (Liburd & Edwards, 2010, str. 3).

V letih 1960 do 1970 so se pojavila prva opozicijska gibanja, ki so kritizirala strogo kapitalističen pristop razvitih držav, antropocentričen pogled na okolje, vse večjo akumulacijo kapitala, pretirano izkoriščanje naravnih surovin in neenakopravne trgovinske odnose. Gibanja z delno marksističnimi stališči so opozarjala, da bo takšno dogajanje pripeljalo do še hitrejšega bogatenja razvitih držav in še slabšega položaja, za države tretjega sveta (Liburd & Edwards, 2010, str. 3).

Leta 1987, ko je Komisija za okolje in razvoj pri ZN prvič definirala koncept trajnostnega razvoja, je ideja o tem naletela na veliko pozitivnih odzivov v akademskih in političnih krogih (Mihalič, 2006, str. 95). Turizem v tem dokumentu ni bil omenjen, čeprav velja za zaščitni znak moderne razvijajoče se družbe in mu je, kot gospodarskemu sektorju, trajnost v poslovnem interesu (Liburd & Edwards, 2010, str. 3).

Leta 1992 je v Riu de Janeiru potekal svetovni vrh, na temo globalnega onesnaževanja in izrabljanja planetarnih virov. Po tem dogodku, je koncept trajnostnega razvoja stopil v politične programe (Mihalič, 2006, str. 95).

1.2 Trajnostni turizem

Trajnostni turizem je turizem, ki upošteva sedanje in bodoče ekonomske, socialne in ekološke vplive in obenem zadovoljuje potrebe obiskovalcev, gospodarstva, okolja in lokalnih prebivalcev (Mihalič, 2006, str. 98).

Zaradi svoje specifičnosti, turistični sektor, že sam po sebi spodbuja zavedanje o socialnih in okoljskih problemih. Turistični trg namreč deluje na neposredni interakciji med potrošnikom/turistom in ponudnikom turističnega proizvoda/skupnosti. Kakovost turističnega proizvoda, je tako močno odvisna, od visoko kvalitetnega naravnega, kulturnega in socialnega okolja. Prav ta kombinacija zavedanja, interakcije in odvisnosti med deležniki na turističnem trgu, kot tudi med različnimi okolji, dela ta sektor tako poseben. Zaradi tega, je edini pravi pristop za njegov dolgoročen in uspešen razvoj, trajnostni pristop (UNWTO, 2007, str. 51).

1.2.1 Zgodovina trajnostnega razvoja turizma

V poznih 80-ih letih 20. stoletja je bila, med raziskovalci, pogosto obravnavana tema vpliva turizma na naravno, socialno, kulturno in ekonomsko okolje v destinaciji. Leta 1991 je Edward Inskeep prvi opredelil cilje, ki naj bi jih trajnostni razvoj turizma dosegal in se nanašajo na vse tri stebre trajnostnega razvoja. Leta 1997 je bila formalno določena povezava med trajnostnim razvojem in turizmom, z dokumentom Agenda 21, za potovanja in turistični sektor. Dokument se sklicuje na rezultate, prej omenjenega, svetovnega vrha v Riu de Janeiru leta 1992 in turizem priznava kot vzorčen primer gospodarske panoge, ki naj bi izboljšala kvaliteto življenja lokalne skupnosti, dala obiskovalcu destinacije neprecenljivo izkušnjo in vzdrževala okolje destinacije na visoki kakovostni ravni. To pričakujejo obiskovalci, kot tudi lokalna skupnost (Liburd & Edwards, 2010, str. 5).

1.2.2 Globalni etični kodeks v turizmu

Trajnostni koncept razvoja turizma je bil leta 2001 vključen v politične programe vlad po vsem svetu. Pobudnici tega dejanja sta bili generalna skupščina ZN in UNWTO. Države so tako v svoje zakone, predpise in poslovno prakso vključile Globalni etični kodeks v turizmu.

Mihalič (2006, str. 98-99) navaja sledeče značilnosti koncepta trajnostnega turizma in njegove implementacije:

- načela trajnostnega turizma se nanašajo na naravne, socio-kulturne in ekonomske vidike turističnega razvoja in zahtevajo ravnotežje med njimi;
- trajnostni turistični management je primeren za vse turistične oblike in destinacije, vključno za management masovnega ali nišnega turizma;
- trajnostni turizem naj zagotavlja visoko stopnjo zadovoljstva obiskovalcev in dviguje njihovo turistično ekološko zavest ter promovira primere dobrih praks trajnostnega turizma;
- takšna oblika turizma zahteva dobro informiranost, močno politično vodstvo, ki gradi na sodelovanju vseh udeležencev razvoja in oblikovanju konsenza, saj so si cilji lahko medsebojno konfliktni;
- doseganje ciljev trajnostnega turizma je kontinuiran proces, ki zahteva sprotno spremljanje okoljskih vplivov in popravljanje morebitnih odklonov.

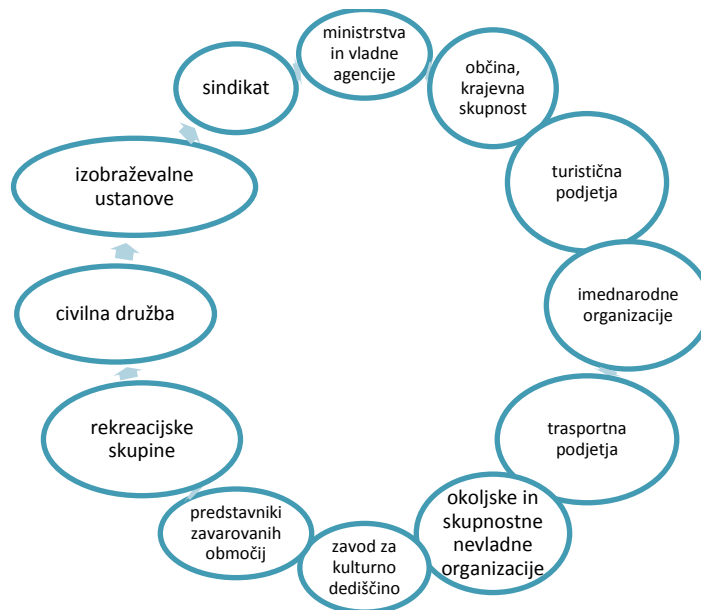
1.2.3 Agenda za trajnostni turizem

Koncepti trajnostnega razvoja so bili pogostokrat podani splošno in nejasno. Zato sta UNWTO in Program Združenih narodov za okolje (v nadaljevanju UNEP) opredelila 12 smernic, za doseganje trajnostnega turističnega razvoja, Mihalič (2006, str. 99-100) in UNWTO (2007, str. 51):

- **ekonomska uspešnost** - destinacije in turistična podjetja bodo obstajala na dolgi rok le, če bodo poslovala ekonomsko uspešno in bodo konkurenčna;
- **lokalni razvoj** - razvoj turizma naj maksimira koristi lokalnega prebivalstva od turizma tako, da se zagotovi, da čim večji del turistične potrošnje ostane v destinaciji;
- **kakovost zaposlitve** - turistični razvoj naj podpira kakovostne zaposlitve v destinaciji, ki nastajajo zaradi turizma (glede na višino zaslužkov, delovnih pogojev in enakopravnosti pri zaposlovanju);
- **socialna enakost** - distribucija ekonomskih in socialnih koristi od razvoja turizma v destinaciji naj bo pravična in naj izboljšuje priložnosti, dohodke in dostopnost storitev za revne;
- **zadovoljstvo obiskovalcev** - razvoj mora zagotavljati varnost in pozitivno izkušnjo za obiskovalce, brez diskriminacije;
- **lokalna kontrola** - lokalne skupnosti morajo sodelovati pri planiranju in razvoju turizma v njihovi skupnosti;
- **blagostanje lokalne skupnosti** - turistični razvoj mora večati kakovost življenja lokalnega prebivalstva;
- **kulturno bogastvo** - trajnostni razvoj spoštuje in promovira ohranjanje zgodovinske dediščine, avtentične kulture ter tradicije lokalnih skupnosti;
- **skladnost z naravo** - trajnostni razvoj turizma mora vzdrževati in izboljševati kakovost pokrajine, tako urbane kot ruralne, in preprečevati fizično ter vizualno degradacijo okolja;
- **biološka raznovrstnost** - spodbuja se varstvo naravnih okolij, habitatov in živalstva ter se zmanjšuje v preteklosti povzročena škoda;
- **učinkovitost virov** - zmanjševanje uporabe redkih in neobnovljivih virov, za potrebe razvoja in poslovanja v turizmu;
- **ekološka kakovost (čistost)** - zmanjševanje onesnaževanja zraka, vode in zemlje ter zmanjševanje proizvodnje odpadkov, s strani turističnih podjetij in obiskovalcev.

Strategije za razvoj turizma morajo biti narejene za nacionalno, kot tudi za lokalno, to je destinacijsko raven. Da bi se strateški cilji lahko dosegali, je potrebno med vsemi sodelujočimi v razvoju turizma doseči dogovor. V načrtovanju trajnostnega turističnega razvoja zato sodelujejo številni deležniki, ki jih shematsko predstavljam v nadaljevanju.

Slika 1: Deležniki razvoja trajnostnega turizma

Vir: World Tourism Organization, *Tourism Development in Europe*, 2007, str. 56.

Trajnostni razvoj turizma je pri strokovni in tudi širši javnosti naletel na negativne in pozitivne odzive. Med slednje lahko štejemo to, da je ta koncept postal viden, kot neka izhodiščna platforma, s pomočjo katere si lahko številni nosilci interesov, vpleteni (hote ali nehote) v turistično dogajanje na nekem območju, izmenjujejo mnenja. Se pogajajo ter razmišljajo o tem, kako bodo njihova dejanja v zvezi s turističnim razvojem vplivala, na otipljivo in neotipljivo naravo okolja, v katerem živijo in/ali delajo (Saarinen, 2006, str. 1124).

V nadaljevanju bom predstavila nekatere kritične poglede na trajnostni razvoj turizma, ki bodo služili kot uvod, v poglavje o omejevanju rasti turističnega razvoja.

1.2.4 Kritike trajnostnega razvoja turizma

V 20. stoletju je turizem postal ena izmed največjih svetovnih gospodarskih panog. Primat si deli z manj uglednimi segmenti gospodarstva, kot je trgovina z orožjem, drogo in ljudmi, vključno s prostitucijo (Saarinen, 2006, str. 1132). V ta vrh je prišel s pomočjo globalizacije kapitalističnega sistema, migracij ljudi, izboljšanja transportnih možnosti in hitrega razvoja komunikacijskih tehnologij. K temu, da turizem lahko ostaja najhitreje rastoča gospodarska panoga, kljub neugodnim tržnim razmeram, je pripomogla njegova sposobnost generiranja prihodkov, davčnih prilivov, zaradi izvozne naravnosti tudi stabiliziranja valut in kreiranja zaposlitev (Choi & Sirakaya, 2005, str. 1274). Kljub vsem pozitivnim ekonomskim učinkom, ki jih turizem prinaša, ga nekateri avtorji omenjajo kot uničevalca kulture, ki spodkopava družbene norme in lokalna gospodarstva ter degradira že uveljavljene družbene strukture in lokalnim skupnostim odvzema

njihovo individualnost (Simpson, 2007, str. 2). Prav tako, ga opisujejo kot panogo, ki škodi naravnemu okolju in uničuje habitate (Choi & Sirakaya, 2005, str. 1274). Vsi ti negativni učinki so se še najbolj pokazali v 80-ih letih 20. stol. v destinacijah masovnega turizma, kjer je turistični razvoj potekal nenačrtovano. Takšen primer so obmorski kraji na obalah Sredozemlja (Choi & Sirakaya 2005, str. 1274; Saarinen, 2006, str. 1123). Zaradi hitre rasti turistične panoge, so bili vse bolj očitni in znani tudi njeni negativni vplivi. Želja po njihovi omejitvi je spodbudila razmišljanja o alternativni obliki turizma, ki bi nadomestila njeno dosedanjo neoklasično obliko. Tako je v ospredje stopila ideja o povezovanju trajnostnega razvoja s turizmom. Naletela je na evforično navdušenje in hude kritike.

Saarinen (2006, str. 1132) se kritično sprašuje že o temeljih trajnostnega turizma. Razpravlja o tem, kako je mogoče povezati dve ideji, ki izhajata iz popolnoma različnih osnov. Trajnostni razvoj je namreč definiran kot proces, ki omogoča zadovoljevanje potreb sedanjim in prihodnjim generacijam. To pomeni, da mora biti po definiciji trajnost najprej povezana z ljudmi in ne z določeno gospodarsko panogo, ki ima seveda željo po kapitalski donosnosti, kar pa turizem seveda v osnovi je. Prav tako trajnostni razvoj zagovarja rabo naravnih in kulturnih virov na način, ki bo ščitil človeške potrebe danes in v prihodnosti. Če to povežemo z ugotovitvami, da lahko trajnostni turizem implementiramo v vse oblike turizma, pridemo do neskladja. Na primer, masovni turizem, s seboj prinaša prenasičenost območja z ljudmi in prevoznimi sredstvi, izpade električne energije, premalo prostora na javnih prevoznih sredstvih, dolge čakalne vrste v javnih bolnišnicah, povečano število odpadkov ter mnoge druge negativne učinke (Tosun, 1999, str. 622). Posledica sex turizma je nehumano ravnanje z ljudmi. Tako ne moremo trditi, da imajo vse oblike turizma visoke moralne osnove in v ospredje postavljajo dobrobit človeške rase. Zato je turizem, kot gospodarsko panogo, v celoti težko tesno povezati s trajnostnim razvojem. Saarinen (2006, str. 1132) zaključuje z ugotovitvijo, da potrebe ljudi niso nujno v neskladju s potrebami gospodarske panoge, vendar razvoj destinacije, samo zaradi razvoja trajnostnega turizma v njej, še ni trajnosten. Kot pravi profesor dr. Richard Sharpley (v Collard, 2013, str. 17) z Inštituta za preučevanje mračnjaškega turizma Univerze v Lancashiru: »Na turizem zrem kot na lečo, skozi katero lahko opazujemo in razumemo druge ter preučujemo stvari, pomembne za naše življenje.« Zato je pomembno, da turizem povzema in promovira trajnost v svoji originalnosti, saj s tem sporoča, da je za blaginjo ljudi pomembna bolj, kot so vrednote kapitalizma.

Druga kritika se nanaša na izkoriščanje retorike trajnosti v marketinške namene. Turizem se, kot vsi ostali segmenti gospodarstva, prilagaja trenutnim tržnim razmeram in namesto push uvaja pull strategijo trženja svojih proizvodov. Turistični proizvodi so postali bolj individualni, usmerjeni v kupca, hibridni in okoljsko zavedni. In v njihovem trženju je v ospredju, upravičeno ali ne, retorika povezana s trajnostjo (Hughes, 2004, str. 498-509).

Tretja kritika, ki jo omenjam je razlika v časovnem in prostorskem obsegu implementacije in analiz trajnostnega razvoja in trajnostnega razvoja turizma. Pomembni del trajnostne ideologije so globalno-lokalne povezave. Vse obravnave in diskusije te teme so bile namenjene ustvarjanju globalnih rešitev. Turizem je prav tako globalen sistem, ki temelji na gibanju ljudi, dobrin, kapitala in idej med destinacijami in tranzitnimi regijami (Saarinen, 2006, str. 1133). Trajnostni

turizem, pa se je v praksi prenesel le na lokalno oziroma destinacijsko ravan (Reid, Mair & George, 2004, str. 1124). Kot še ugotavlja Saarinen (2006, str. 1133), je globalizacija prinesla vedno večjo povezanost in medsebojno odvisnost oddaljenih lokacij in skupnosti, posledica tega, pa se ironično kaže v lokalni nepovezanosti in neodvisnosti, od turizma močno odvisnih skupnosti. To pa vodi k neenakim vrstam razvoja turizma v lokalno globalnem omrežju.

Zadnja kritika se nanaša na nenatančno definicijo trajnostnega razvoja turizma. Nekateri strokovnjaki trdijo, da je trajnostni razvoj turizma bolj vidik ali ideologija, kot pa natančen in uporaben koncept. Prav tako se zdi definicija problematična, ker ne upošteva multidimenzionalnosti turistične panoge (Saarinen, 2006, str. 1123-1124).

Torej nenačrtovan in nenadzorovan turističen razvoj prinese okolju in turistični panogi veliko škode. Zato se koncept trajnostnega turizma kljub kritikam, še vedno smatra kot edina znana rešitev, ki bo načrtovalcem in izvajalcem turističnih dejavnosti v destinacijah, pomagala ta razvoj omejiti. To je potrebno storiti na način, ki bo koristen vsem nosilcem interesov v skupnosti, vključno s tistimi, ki branijo interese naravnega in kulturnega okolja. Za učinkovito izvedbo, pa je potrebno dobro razumevanje postavljanja mej razvoja, ki jih opisujem v nadaljevanju.

1.3 Meje razvoja in koncepti planiranja zmogljivosti

Še pred letoma 1987 in 1997, ki veljata za začetek obravnave trajnostnega razvoja in trajnostnega turizma, se je o negativnih vplivih turizma že razpravljalo, vendar pod drugim imenom in z uporabo drugačnega koncepta. V 60. letih 20. stoletja so se pojavile prve študije o preučevanju teh negativnih vplivov turizma in potrebi po upravljanju z njimi. Razvila se je teorija o mejah razvoja in koncept planiranja zmogljivosti (angl. *carrying capacity*), s katerim se te meje določajo. Koncept je ostal v uporabi do začetka 80-ih let, nato pa ga je nadomestil koncept trajnostnega razvoja turizma (Saarinen et. al, 2009, str. 77-78). Opaziti je veliko podobnost med teorijo o trajnostnem turizmu in konceptom planiranja zmogljivosti. Zagovorniki obeh trdijo, da je koncept planiranja zmogljivosti le orodje, za uporabo trajnostnega turizma v praksi (Saarinen et al., 2009, str. 78). Povezavo med njima so opisali tudi Kim, Uysal in Sirgy (2012, str. 528), pravijo, da turizem postane netrajnosten nad določeno mejo razvoja, ki se imenuje zmogljivost.

Turizem vpliva na vse elemente okolja v destinaciji, zato tudi ne obstaja samo ena zmogljivost, ki jo je moč pripisati vsem okoljem, ampak jih je več. V nadaljevanju bom opisala tri. Določanje zmogljivosti virov, zmogljivosti turizma kot gospodarske dejavnosti in zmogljivosti skupnosti. Vsak pristop obravnava in poudarja pomen trajnosti iz svoje perspektive.

1.3.1 Koncept planiranja zmogljivosti virov

Koncept planiranja zmogljivosti virov (angl. *resource-based approach*) je proces določanja numeričnih mej turističnega razvoja, ki temelji na ideji pozitivizma. Meja razvoja, oziroma zmogljivost vira je določena kot maksimalno število ljudi, ki lahko obiše destinacijo brez, da bi s svojim obiskom povzročili nepopravljivo škodo v okolju in brez, da bi se zmanjšala kvaliteta doživetja za ostale obiskovalce (Saarinen et al., 2009, str. 78-79). Meja je torej objektivna in merljiva količina obiskovalcev, po kateri ni več prostora za posameznika v določenem okolju. Osnove tega koncepta so izpeljane iz, v 19. stol. napisanih študij, o živinoreji in pašništvu. Kasneje pa je bil trdno povezan z določanjem mej razvoja rekreacijskega turizma, v geografskih, turističnih in gozdarskih strokovnih delih (Saarinen, 2006, str. 1126-1127).

Glavni dejavnik, po katerem se presoja meja razvoja je stanje vira, to je, naravnega ali družbenega okolja. Preučuje se razlika o stanju okolja, ko je le to izpostavljeno vplivom turizma in njegovemu stanju (znanemu ali predpostavljenemu) v neturističnih okoliščinah. Indikatorji trajnosti na podlagi virov torej odražajo razmerje med stanjem vira in vplivi turističnega razvoja nanj. V zgodovini se je ta pristop največ uporabljal v študijah, ki so preučevale rekreacijske površine v ruralnih in urbanih okoljih, danes pa je največkrat uporabljen pri načrtovanju razvoja turizma v zavarovanih območjih, kot so narodni in krajinski parki. Kritiki tega koncepta pravijo, da je preveč statičen in daje prevelik poudarek ekološkemu vidiku trajnosti, zanemarija pa ostale (Saarinen, 2006, str. 1127; Saarinen et al., 2009, str. 78-79).

1.3.2 Koncept planiranja zmogljivosti turistične dejavnosti

Turizem je dinamičen gospodarski sektor in zaradi tega je koncept planiranja zmogljivosti, ki temelji na virih lahko problematičen za nadaljnji razvoj panoge, posebej z ekonomskega vidika trajnosti (Saarinen et al., 2009, str. 78-79). Onemogoča namreč rast turizma kot gospodarske panoge in napredovanje v njegovih razvojnih modelih (Saarinen, 2006, str. 1127-1128).

Zato je, naslednji predstavljen koncept planiranja zmogljivosti turistične dejavnosti (angl. *activity-based approach*), strogo razvojno in sektorsko naravnani instrument zagotavljanja trajnostnega razvoja turizma. V prvi vrsti je koncept osredotočen na ekonomski steber trajnosti in manj upošteva varovanje ostalih okolij. Nanaša se na zadovoljevanje potreb turizma kot gospodarske panoge. Predvideva, da imajo turistični sektor ali le posamezne turistične dejavnosti mejo razvoja. Ko je ta meja dosežena, se mora za nadaljnji razvoj destinacije spremeniti okolje v odnosu do panoge ali posamezne dejavnosti.

Pristop združuje teorijo o življenjskem ciklu izdelka in idejo o omejenih virih ter njihovi meji razvoja. Vsaka destinacija gre namreč v določenem časovnem obdobju skozi faze življenjskega cikla. Različne faze definira količina obiskovalcev, ki obiše destinacijo. V fazah uvajanja in rasti število obiskovalcev narašča, v fazi zrelosti pa njihovo število stagnira. Stagnacija nakazuje, da je bila v tej destinaciji dosežena meja zmogljivosti vira oziroma okolja ter s tem tudi meja

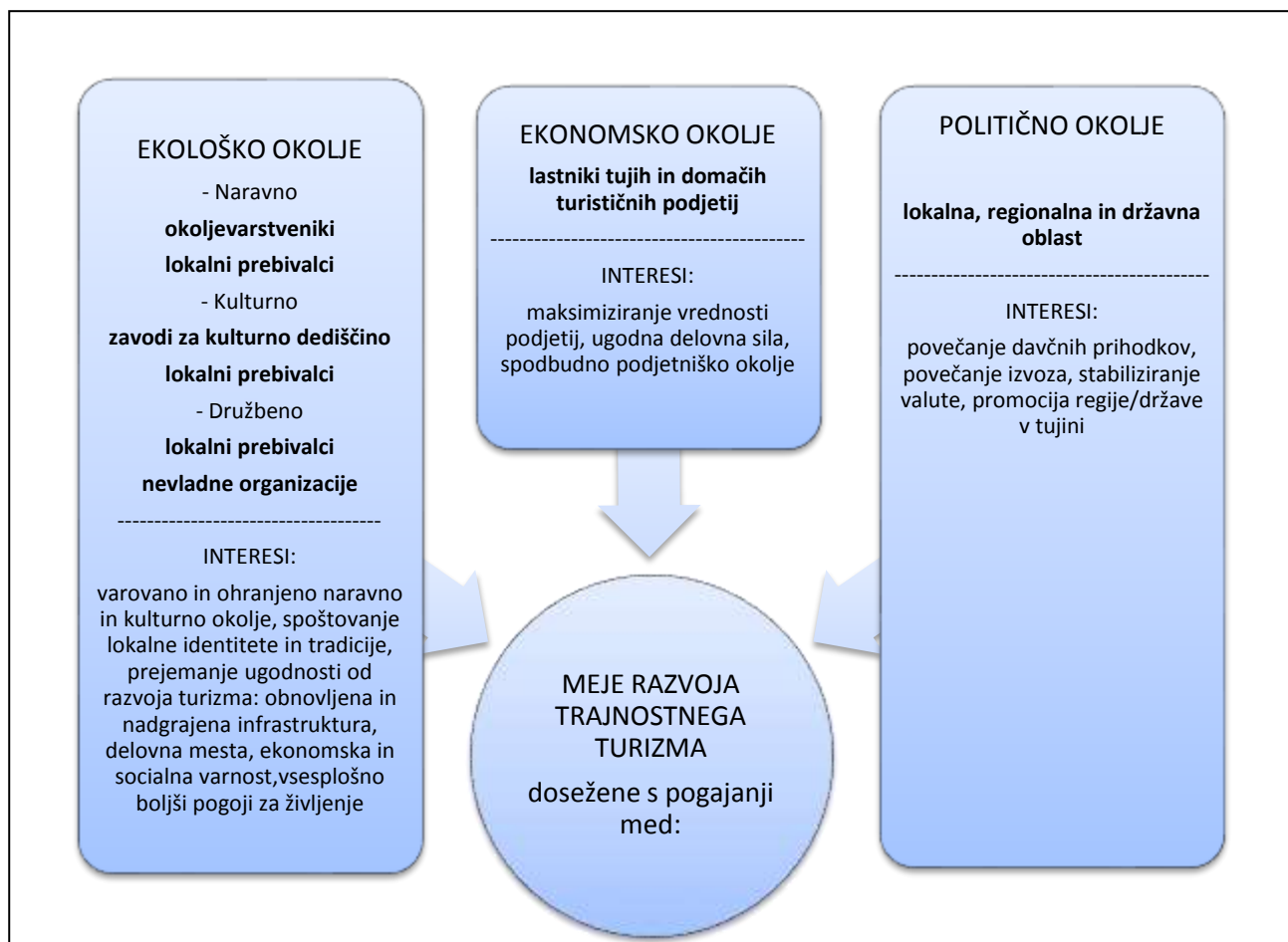
trajnosti. Za nadaljnji razvoj je potrebna sprememba destinacije s spreminjanjem rabe tal, gradbenimi deli, razvojem in oglaševanjem novih turističnih proizvodov. S spremembami je določena nova absolutna meja razvoja in nov življenjski cikel turistične destinacije se začne. Koncept planiranja zmogljivosti turistične dejavnosti je pogosto v neskladju s podobnim konceptom temelječim na virih. Zato se je kot alternativni koncept razvil, v nadaljevanju opisan koncept, ki trajnostni turistični razvoj prilagaja v dobrobit skupnosti ljudi na turističnem območju (Saarinen, 2006, str. 1129; Saarinen et al., 2009, str. 78-79).

1.3.3 Koncept planiranja zmogljivosti skupnosti

Kot ugotavljajo Saarinen et al. (2009, str. 82-83) je odnos med prej opisanima konceptoma težaven. Ko turistični obisk raste, to kaže na dejstvo, da meje razvoja turističnih aktivnosti še niso bile dosežene in nadaljnje razvojne poteze v okolju pogostokrat presežejo meje razvoja, ki ga še lahko prenese naravno in družbeno okolje. V izogib tem težavam je bil vpeljan koncept planiranja zmogljivosti skupnosti (angl. *community-based approach*).

Ta pristop temelji na pogajanjih o mejah razvoja trajnostnega turizma med različnimi interesnimi skupinami v skupnosti, ki je povezana z določenim območjem. V tem konceptu izraz skupnost, predstavlja vse skupine ljudi ali posameznike, vpletene v turističen sistem na neki lokaciji. Te interesne skupine zagovarjajo ohranjanje in varovanje okolij, s katerimi so povezane. Rezultat teh pogajanj so, določene meje rasti turističnega razvoja. Te predstavljajo primerno stopnjo koriščenja virov, oziroma maksimalno stopnjo znanih ali predpostavljenih vplivov turizma, ki so dopustni v določenem času in prostoru. Ko je ta stopnja presežena, postanejo vplivi turizma preveč moteči za družbene, naravovarstvene, gospodarske in politične interesne skupine, ki sodelujejo v pogajalskem procesu določanja teh meja. Meje niso postavljene za nedoločeno časovno obdobje, ampak se, s spreminjanjem razvoja turizma, vedno znova razstavljajo in na novo postavljajo. V naslednjem grafu so predstavniki skupnosti in njihovi interesi predstavljeni še podrobneje.

Slika 2: Prikaz poteka postavitve mej razvoja turizma

Vir: Povzeto po J. Saarinen, *Traditions of Sustainability in Tourism Studies*, 2006, str. 1129-1131.

Čeprav naj bi ta koncept usmerjanja razvoja trajnostnega turizma predstavljal najbolj originalno trajnostno različico izmed vseh opisanih v nalogi, je deležen tudi kritik. Ker avtomatično ne zagotavlja enakomerne zastopanosti članov interesnih skupin na pogajanjih in procesih odločanja in ker te skupine niso enakomerno opremljene z znanjem in informacijami, o potencialnih negativnih učinkih turizma, jih postavlja v neenakopraven položaj (Akama, 1996, str. 573). Prav tako, je koncept zelo obremenjen z vplivom razporeditve moči med vpletenimi (Reed, 1997, str. 567-569). Zaradi teh omejitev, se pogostokrat zgodi, da so najšibkejši člen pogajanj, prav prebivalci lokalne skupnosti, ki negativne vplive razvoja turizma čutijo vsakodnevno. Zagovorniki pravic lokalnih prebivalcev, so zato opredelili dve podvrsti trajnostnega turizma, imenovani pro-poor turizem in skupnostni turizem (angl. *community - based tourism*), katerih

cilj je povečati pogajalsko moč in posledično moč odločanja lokalne skupnosti. (Choi & Sirykaya, 2005, str. 1275; Reid, George & Mair, 2004, str. 623-627; Saarinen et al., 2009, str. 82-83). Skupnostni turizem bom v nadaljevanju predstavila podrobneje.

2 OPREDELITEV RAZVOJA SKUPNOSTNEGA TURIZMA

Želja po vključevanju široke množice ljudi v različne razvojne procese, obstaja že od sredine 50-ih let 20. stoletja in je posledica postindustrijske družbene ureditve. Spodbudila jo je želja zapostavljenih ljudi, po spremembi takratnih elitistično urejenih državnih birokratskih sistemov (de Kadt, 1982, str. 573-584; Gow & Vansant, 1983, str. 427-446). Drugi razlog za vključevanje, je pomanjkanje blaginje in varnosti med prebivalci po drugi svetovni vojni. Od leta 1970 pa je razvojni proces, ki ne vključuje sodelovanja z vsemi, na katere razvoj vpliva, razumljen kot nazadnjaški. Nedoseganje razvojnih ciljev, se v enaki meri, kot s pomanjkanjem dela in kapitala, povezuje tudi z nezadostno vključitvijo ljudstva (Tosun, 2000, str. 615). Tosun (2000, str. 615) razvojni proces z vključevanjem široke množice ljudi, nadalje definira kot proces, ki izobražuje ljudi in jih opolnomoči, da v sodelovanju s pristojnimi inštitucijami, identificirajo svoje probleme in potrebe ter v največji možni meri prevzamejo lastno odgovornost za načrtovanje, vodenje, kontroliranje in ocenjevanje skupnih akcij, ki so se izkazale za nujne. Willis (1995, str. 221-227) pa udeležbo skupnosti v procesu razvoja povezuje z razmerji moči. Pravi namreč, da se v idealnih razvojnih pogojih popolnoma spremeni razmerje moči. Moč se prenese od tistih, ki so imeli do tedaj največji vpliv pri odločanju, k tistim, ki ga niso imeli skoraj nič.

Če se vrnem nazaj na turizem in na vključenost lokalne skupnosti v turistični razvoj, Blank (1989, str. 4) v povezavi s tem pravi takole: »Communities are the destination of most travelers ... it is in communities that tourism happens.« Da se pomen in moč njegove izjave ne bi izgubila s prevodom, sem jo zapisala v angleščini. Beseda skupnost (angl. *community*) se v obravnavi razvoja skupnostnega trajnostnega turizma in Blankovem citatu razume, kot skupina ljudi živeča na nekem območju ali, v slovenščino prevedeno, kot lokalna skupnost. Ne pomeni več skupine ljudi ali posameznikov, vpletenih v turistični sistem destinacije, kot je to veljalo za pomen besede »*community*«, v obravnavi koncepta planiranja zmogljivosti skupnosti. Torej, če povzamem zgornjo Blankovo trditev, so skupnosti živeče na območju destinacije najpomembnejši element tamkajšnjega turističnega sistema. Zato je vključitev lokalne skupnosti v proces razvoja trajnostnega turizma nujna. Teorija, ki preučuje vključevanje lokalne skupnosti v turistični razvoj, se imenuje trajnostni skupnostni turizem ali skupnostni turizem (angl. *sustainable community tourism* ali *community – based tourism* ali *community centered approach to tourism*) (Choi & Sirakaya, 2005, str. 1274-1275; Reid et al., 2004, str. 624-626; Tosun, 2000, str. 613-614).

Murphy (1985) pravi, da je skupnostni turizem, vrsta trajnostnega turizma, ki zahteva, da se turistični razvoj odvija v smeri učinkovitega partnerstva, med turističnim sektorjem in lokalno skupnostjo. Infrastruktura, ki je posledica tega razvoja, pa naj služi tako turistom, kot domačinom.

Telfer in Shapley (v Saarinen et al., 2009, str. 83) sta pomen skupnostnega turizma pojasnila v njegovih dveh glavnih ciljih:

1. Skupnostni turizem mora biti družbeno trajnosten. To pomeni, da je lokalna skupnost aktivni udeleženec razvoja turizma. Ima vpliv nad planiranjem, izvajanjem in kontroliranjem. Prav tako je upravičena do prejemanja družbeno-ekonomskih ugodnosti, ki izhajajo iz turističnih dejavnosti.
2. Skupnostni turizem mora spoštovati in ohranjati lokalno kulturo, identiteto, tradicijo in dediščino.

Choi in Sirakaya (2006, str. 1275) sta skupnostni turizem povezala še z naravnim okoljem in izkušnjo turistov. Pravita, da mora skupnostni turizem izboljšati kvaliteto življenja prebivalcem destinacije. To doseže z optimizacijo njihovega koriščenja ekonomskih ugodnosti iz turizma, z zaščito naravnega okolja v katerem živijo, obenem pa ne zanemari omogočanja kakovostnih doživetij za obiskovalce.

Tosun (2000, str. 616-617) pravi, da je potrebno turistični razvoj v destinaciji oblikovati na način, ki bo spodbudil in opogumil njegove predvidene koristnike ugodnosti, torej lokalno skupnost. Opogumljeni bodo namreč prevzeli odgovornost za svoje odločitve, sodelovali v razvoju z mobilizacijo lastnih virov, podrobno definirali svoje želje in potrebe ter ustvarili akcijske načrte, ki jih bodo k ciljem razvoja pripeljali.

Tosun (2000, str. 616-617) nadaljuje, da na vključitev lokalne skupnosti gledamo iz dveh vidikov:

1. Vidik udeležbe v procesu odločanja o razvoju turizma.
2. Vidik koriščenja socialno – ekonomskih ugodnosti razvoja turizma.

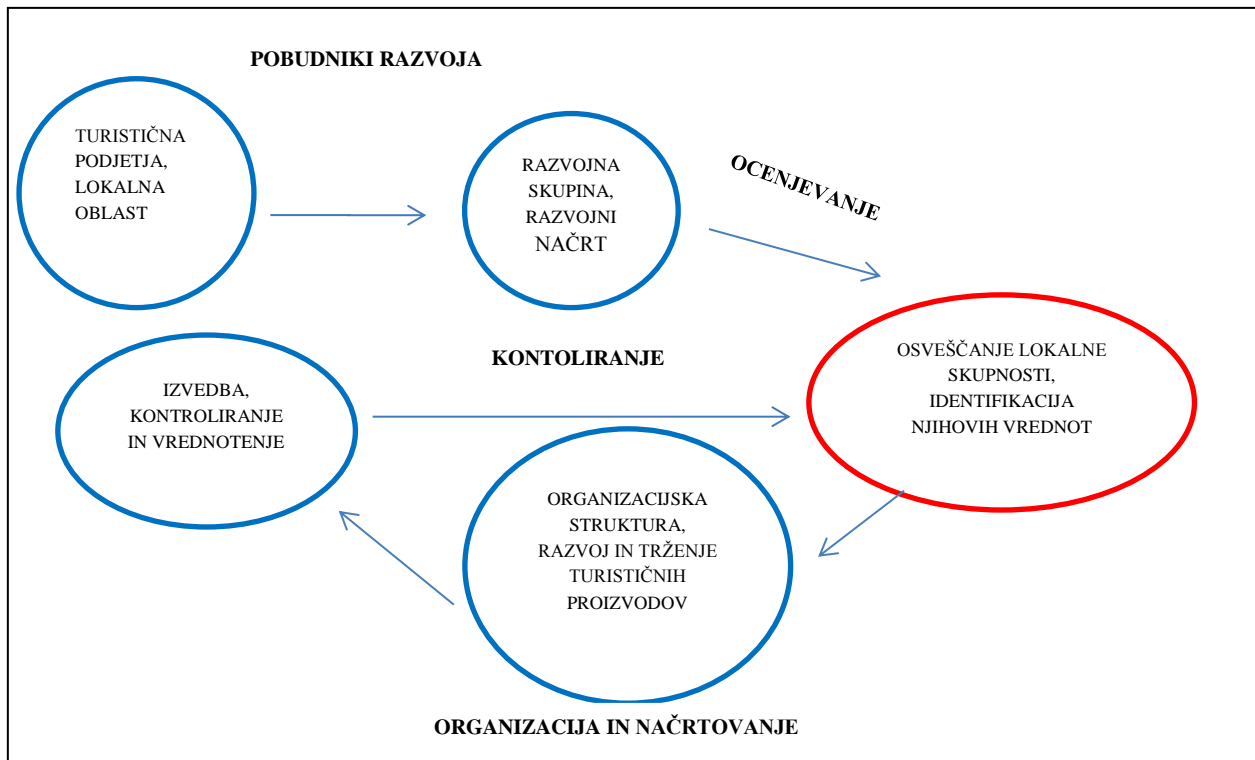
V nadaljevanju bom predstavila oba vidika vključenosti lokalne skupnosti v razvoj turizma.

2.1 Vidik udeležbe v procesu odločanja

Udeležba lokalne skupnosti v procesu odločanja mora biti mnogokrat spodbujena s strani lokalnih turističnih organizacij ali različnih nevladnih organizacij. V nadaljevanju predstavljam tri orodja, ki pomagajo k uspešni vključitvi članov lokalne skupnosti v ta proces.

Reid, Fuller, Haywood in Bryden (1993) so ustvarili model, ki prikazuje načrtovanje razvoja skupnostnega turizma. Namen tega modela je pokazati lokalnim skupnostim, lokalnim turističnim organizacijam ter podjetjem, kako poteka vključitev lokalne skupnosti v proces odločanja. Model je narejen za lokalno raven in predstavlja splošen okvir, po katerem se lahko skupnostni turizem uvaja.

Slika 3: Model razvoja skupnostnega turizma

Vir: D. Reid, H. Mair & W. George, *Community Tourism Planning A Self - Assessment Instrument*, 2004, str. 626.

V modelu je predstavljen razvoj trajnostnega skupnostnega turizma na nekem območju. Po Reid et al., (2004, str. 626) naj poteka takole. Pobudniki razvoja turizma so najpogosteje lastniki lokalnih in tujih turističnih podjetij. Ti v sodelovanju z lokalno oblastjo pripravijo delavnice, na katerih s pomočjo strokovnjakov, oblikujejo razvojni načrt. Ko je ta načrt narejen sledi ključna faza, ki vodi ta razvoj v smer razvoja skupnostnega turizma. Prične se sodelovanje z lokalnimi prebivalci. Za mlade, odrasle in starejše pripadnike lokalne skupnosti se organizirajo predavanja, javne tribune in delavnice, ki jih izobrazijo in opogumijo, da aktivno pristopijo k ocenjevanju pripravljenih dokumentov, podajo svoje kritike, predloge in razvojni načrt poskušajo prilagoditi v svojo korist. Skupaj z vsemi nosilci interesov, se nato izvoli organizacijska struktura, ki bo bdela nad izvedbo tega načrta. Kontroliranje in spremljanje rezultatov pa ostane tudi v domeni lokalne skupnosti.

Bistvo tega modela je označeno z rdečo barvo. To je udeležba članov lokalnih skupnosti v razvoju turizma in povečanje njihovih pristojnosti pri oblikovanju turističnih proizvodov. V pogajanjih o smeri razvoja, so postavljeni v enakopraven položaj z ostalimi interesnimi skupinami. Da lahko lokalna skupnost kar najbolje zagovarja svoje interese, je pomembno, da jih dobro pozna ter jih skuša poenotiti. Pomembno je tudi, da jasno sporoči katere vplive turizma želi in katerih se poskuša izogniti.

Ker so lokalne skupnosti heterogene skupine ljudi, je mnenj o razvoju turizma in reakcijah na njegove vplive skoraj toliko, kot je članov skupnosti. Zaradi tega so strokovnjaki iznašli orodja,

ki pomagajo pri kreiranju dialoga o željah glede razvoja turizma, med člani lokalne skupnosti. To jim omogoča, da v pogajanjih nastopajo čim bolj enotno in da se skupnostni turizem uvaja na najboljši možen način. V nadaljevanju predstavljam dve orodji.

CTAI (angl. *Community Tourism Self – Assessment Instrument*) je metoda samoocenjevanja in vzpostavljanja dialoga med člani lokalne skupnosti. Ti označijo v naprej pripravljene trditve o turizmu (priloga 2) s številkami od 1 do 5, pri čemer 1 pomeni popolno nestrinjanje, 5 pa popolno strinjanje s trditvijo. Na ta način ocenijo trenutno stanje turizma na njihovem območju, rezultati pa so potem javno predstavljeni in prediskutirani med člani. To orodje predstavlja osnovo in spodbudo uvedbe skupnostnega turizma ker (Reid et al., 2004, str. 623-639):

- spodbuja zavedanje o potencialnih pozitivnih in negativnih vplivih rasti turizma med člani lokalne skupnosti;
- različna strinjanja in nestrinjanja članov o postavljenih trditvah spodbudijo dialog med njimi;
- trditve so uporabljene kot okvir vodenja diskusije o razvoju turizma;
- rezultati pomagajo usmerjati turistične razvojne aktivnosti v skladu s pričakovanji lokalne skupnosti;
- kar je najpomembneje, razmišljanje o uvedbi skupnostnega turizma se poveča.

Choi in Sirakaya (2005, str. 1274-1289) pa predstavljata kazalnike skupnostnega turizma, ki služijo kot orodje za pomoč pri njegovem uvajanju, spremljanju in ocenjevanju doseženih ciljev. S pomočjo delfi metode so strokovnjaki s področja turizma izbrali 26 kazalnikov, ki pomagajo pri inventarizaciji in evalvaciji potrebnih virov za učinkovit razvoj skupnostnega turizma (Priloga 3) ter 125 kazalnikov, ki merijo vplive turizma na lokalno skupnost, z vidika ekonomske, družbene, kulturne, ekološke, politične in tehnološke dimenzije (Priloga 4). S temi kazalniki je mogoče spremljati razvoj skupnostnega turizma, znotraj okvirjev trajnosti.

Vse zgoraj omenjene aktivnosti uvedbe skupnostnega turizma zahtevajo finančna sredstva. Po podatkih UNWTO (2006, str. 2) je v največ primerih glavna pobudnica in investitorica država, oziroma ministrstva pristojna za turizem, socialo, okolje, gospodarstvo ali pa kar lokalna oblast. Uvajanje konceptov je financirano iz državnih programov za odpravljanje revščine, razvoja podeželja, ohranjanje naravne in kulturne dediščine ali pa ga financirajo agencije za pomoč avtohtonemu prebivalstvu, tudi v mednarodnem sodelovanju.

V nekaterih primerih so bili projekti financirani s pomočjo mednarodnih humanitarnih organizacij, na primer s pomočjo UNICEF-a. Veliko finančno pomoč državam v Evropi, nudi Evropska unija s svojimi finančnimi skladi. V nekaterih primerih pa so bili koncepti uvedeni pod pokroviteljstvom nevladnih organizacij, pogosto verskih. Pobudniki so tudi fizične osebe, podjetja, največkrat iz turističnega sektorja, ali kar same lokalne skupnosti. Te so projekte financirale z ustanavljanjem zadrug, prejemale donacije lokalnih prebivalcev oziroma njihovih podpornikov, sponzorjev ali najele mikrokredite. Pri uvajanju so pogosto deležni strokovne pomoči univerz in državnih agencij ter zavodov s področja okolja, kmetijstva in sociale.

2.2 Vidik koriščenja socialno – ekonomskih ugodnosti razvoja turizma

Skupnostni turizem se največkrat uvaja na odmaknjenih ruralnih območjih, kjer lokalne skupnosti trpijo zaradi težkih življenjskih razmer. Soočajo se s pomanjkanjem hrane, brezposelnostjo, okrnjenostjo prometnih povezav z ostalimi deli države ter slabo javno infrastrukturo. Okolje je nezanimivo za razvoj gospodarskih dejavnosti, prav tako zaradi reliefa ali klimatskih značilnosti, ni primerno za razvoj kmetijstva. Te slabe ekonomske in socialne razmere močno vplivajo na demografsko strukturo prebivalcev, saj se mladi raje odseljujejo na območja, kjer obstaja več možnosti za njihovo boljše življenje. Pomembno pa je omeniti, da imajo ta območja konkurenčno prednost pred bolj razvitimi območji, saj imajo veliko naravnih, kulturnih, družbenih, zgodovinskih in podnebnih značilnosti, ki predstavljajo osnovo neprecenljive vrednosti za razvoj turizma (UNWTO, 2004b, str. 9-10).

Ko se lokalna skupnost začne zavedati negativnih vplivov turizma in namesto pasivnega spremljanja aktivno pristopi k turističnemu dogajanju, lahko sodeluje na različne načine in s tem koristi socialno - ekonomske ugodnosti razvoja turizma. Po podatkih UNWTO (2006, str. 2-5) navajam štiri načine sodelovanja lokalne skupnosti v turizmu:

- **Zaposlitev v turističnem sektorju.** Turizem je delovno intenzivna panoga, zato predstavlja velik zaposlitveni potencial za člane lokalne skupnosti. Ker je uspešnost razvoja turizma odvisna od izobraženosti in izkušenosti zaposlenih, skupnostni turizem vključuje aktivnosti izobraževanja in usposabljanja članov lokalne skupnosti, za različna delovna mesta. Velik poudarek daje učenju tujih jezikov, katerih znanje je nujno, za kvalitetno komunikacijo med lokalnimi prebivalci in tujimi obiskovalci. Prednost pri vključevanju v usposabljanje imajo prebivalci območja, kjer se turistični projekt razvija, mladi in nezaposleni ljudje ter ženske. Zaposlujejo se kot turistični vodniki, vodniki interpreti, natakarji, receptorji, animatorji, čistilci, prodajalci, izdelovalci rokodelskih izdelkov, delavci v turistično informacijskih centrih ali transportnih podjetjih, administraciji, zasedajo pa tudi vodilne funkcije v turističnih podjetjih. Nekateri so v turizmu zaposleni za polni delovni čas, mnogim pa to delo predstavlja dodaten dohodek, ki ga zaslužijo poleg svojega primarnega poklica, oziroma dejavnosti. Največkrat je to kmetijstvo.
- **Sodelovanje v oskrbni verigi turističnih podjetij.** Člani lokalne skupnosti najpogosteje sodelujejo kot dobavitelji prehrambenih in rokodelskih izdelkov ali ostalih lokalnih polizdelkov. Prav tako nudijo prevozne storitve, animacijo in vodenje športnih aktivnosti. Sodelujejo pri gradbenih delih ali vzdrževanju turističnih objektov. Če imajo podjetja težavo najti kvalitetne dobavitelje, oziroma poslovne partnerje v lokalni skupnosti, jih ne iščejo drugje. Organizirajo usposabljanja za lokalne dobavitelje, s poudarkom na izobraževanju o tem, kakšna so pričakovanja obiskovalcev, ki prihajajo k njim. Prednosti, ki jih prinašajo dobavitelji iz lokalnega območja, se kažejo v svežini prehrambenih izdelkov, lažji dostavi, še posebej v odmaknjenih območjih, zmanjšanih stroških transporta, izboljšani komunikaciji in sodelovanju med člani oskrbne verige. Problem, ki se pojavlja, je zagotavljanje redne dobave izdelkov, v vseh letnih časih in tudi v vrhuncih turistične sezone, kadar je povpraševanje največje.

- **Direktna prodaja iz domačega praga.** Te aktivnosti so podobne omenjenim v prejšnjem navedku, razlika je le v tem, da so največkrat povezane s sivo ekonomijo. Člani lokalne skupnosti se s takšno prodajo izognejo posrednikom. Ves zaslužek gre njim, turistom pa zaradi tega omogočijo nakup, največkrat prehrabnih ali rokodelskih izdelkov, po razumnih cenah. Ta vrst prodaje spodbuja direktno interakcijo med člani lokalne skupnosti in turisti.
- **Ustanovitev in vodenje turističnih podjetij.** Ustanovitev lastnih podjetij predstavlja ključni vidik opolnomočenja članov lokalne skupnosti. Pomembna pri tem je država, lokalna oblast ter nevladne organizacije in njihova pomoč pri ustvarjanju spodbudnega podjetniškega okolja. Programi izobraževanja in usposabljanja, subvencije, mikro krediti, davčne olajšave, pomoč pri gradnji turistične infrastrukture, nabavi materialov ali pomoč pri promociji turističnega proizvoda, vse to opogumlja člane lokalne skupnosti, da ustanavljajo svoja mikro, majhna ali srednje velika podjetja. Lahko pa sodelujejo pri ustanavljanju in vodenju podjetij, ki so v lasti lokalne skupnosti.

2.3 Rezultati uvedbe skupnostnega turizma

UNWTO (2006, str. 9-10) je povzela najpomembnejše rezultate, ki so bili doseženi pri uvajanju skupnostnega turizma v destinacijah po vsem svetu:

- **ekonomski učinki** - zaradi zaposlovanja članov lokalnih skupnosti v turističnih podjetjih ali ustanavljanja njihovih lastnih podjetij, se je izboljšalo ekonomsko stanje prebivalcev, kar je povzročilo zmanjšanje migracij iz ruralnih v urbana območja;
- **kvaliteta življenja** - pogoji za življenje v destinacijah so se močno izboljšali. To se kaže v boljši organiziranosti zdravstvene oskrbe, večji enakopravnosti med spoloma, izboljšanju varnosti in povečanju pismenosti na območjih, kjer je bila le-ta nizka. Zaradi prihoda turistov, so nekdanje zaprte in relativno konzervativne lokalne skupnosti, postale družabne in bolj odprte v odnosu do drugih ljudi;
- **izobrazba in opolnomočenje** - člani skupnosti so bili vključeni v izobraževanja in usposabljanja na različnih področjih. S tem so dobili znanje, kako sodelovati v turističnih aktivnostih, kako koristiti ekonomske in socialne ugodnosti ter se naučili na trajnostni način upravljati z resursi, pomembnimi za razvoj turizma;
- **zaščita okolja** - ker je lokalna skupnost vključena v turistični razvoj, se zaveda, kako odvisen je uspeh turizma od kakovostnih naravnih virov. Zato se obnaša bolj trajnostno in odgovorno do okolja v katerem živi. Izobražuje se s področja čistih tehnologij in trajnostne uporabe naravnih virov. Svojo okoljsko ozaveščenost pa prenaša tudi na obiskovalce;
- **ohranjanje lokalne kulture in dediščine** - razvoj skupnostnega turizma je prispeval k promoviranju in s tem ohranjanju lokalne umetnosti, arhitekture, kulinarike, običajev, tradicij, jezika;
- **lokalna samozavest** - lokalna samozavest se je močno povečala in člani lokalne skupnosti so zaradi uvedbe skupnostnega turizma, ponosni na svojo kulturo, saj je prepoznana in cenjena s strani tujih obiskovalcev;

- **priznanja in ugled** - nekateri projekti uvedbe skupnostnega turizma so prejeli mednarodne nagrade, nekateri so postali dobre prakse, ki jih posnemajo ostale destinacije;
- **nadgradnja turistične infrastrukture in storitev** - v destinaciji so za potrebe skupnostnega turizma uvedli turistično informacijske in interpretativne centre ter podjetniške inkubatorje. Njihovo delovanje je še povečalo kakovost turističnega doživetja za obiskovalce;
- **trženje in promocija** - v večini destinacij, kjer so se uvedli koncepti skupnostnega turizma, se je povečal turistični obisk. Nekaj projektov pa se je razvilo v svetovno priznane turistične destinacije.

Uspešen razvoj skupnostnega turizma, bi torej moral omejiti ali popolnoma eliminirati naslednje nepravilnosti, ki se pojavljajo med lokalnimi prebivalci zaradi razvoja turizma (Reid et. al, 2004, str. 627):

- turistični razvoj v destinaciji je voden s strani posameznikov, elit;
- ekonomske ugodnosti razvoja turizma prejema le malo ljudi, medtem ko negativne vplive turizma čutijo vsi;
- nezadovoljstvo domačinov zaradi pomanjkanja parkirnih prostorov, gneče, povečanja odpadkov, hrupa in onesnaženosti okolja v katerem lokalna skupnost živi;
- konflikti interesov med privrženci razvoja trajnostnega turizma in zagovorniki razvoja masovnega turizma;
- trade-off med dosedanjim življenjskim slogom in utripom življenja lokalne skupnosti ter turistično - ekonomskim razvojem območja;
- centralistično organizirano načrtovanje in vodenje turističnega razvoja;
- močan odpor lokalnih prebivalcev proti nadaljnjemu razvoju turizma. Shodi, vandalizem, verbalna in fizična soočanja z vodilnimi. Vsa dejanja spremlja močan čustveni naboj;
- apatija zaradi občutka neslišnosti lokalnih prebivalcev;
- nezadovoljstvo lokalnih prebivalcev se posledično kaže v nezadovoljstvu turistov in negativno vpliva na turistično panogo kot celoto.

Uspešna vključitev lokalne skupnosti v turistični razvoj je povezana z močnimi političnimi, družbenimi in ekonomskimi spremembami. Skupnostni turizem namreč spodbuja uveljavitev pravice ljudi do informiranosti, pravice do posvetovanja, sodelovanja in izražanja svojega mnenja o področjih, ki se jih dotikajo. Ta vrsta trajnostnega turizma je multidisciplinarna in multidimenzionalna. Mnogokrat ustvarja družbena pričakovanja, ki jih ni lahko izpolniti. Je razvijajoč koncept, ki ga je popularno sprejeti za svojega, njegova implementacija pa je prav zaradi te multidimenzionalnosti težavna (Tosun, 2000, str. 613-633). V nadaljevanju predstavljam tri primere socialno-ekonomskega razvoja turističnih destinacij, spodbujenega z uvedbo skupnostnega turizma.

3 PRIMERI DOBRIH PRAKS UVEDBE SKUPNOSTNEGA TURIZMA

Uvedba skupnostnega turizma je še posebej težavna v državah tretjega sveta. Te države so namreč izpuštile del evolucijskega razvoja sodobnih družb in niso doživele obdobja industrializacije, tranzicije in uvedbe demokracije. Nimajo urejenih razmer v gospodarstvu, pravnem in političnem sistemu. Oblast je najpogosteje strogo centralizirana in vodena s strani elit (Tosun, 2000, str. 621). V takšnem okolju razvoja turizma, ki prihaja od spodaj navzgor in ne obratno, ni lahko uveljaviti. V veliko pomoč lokalnemu prebivalstvu so zato nevladne in humanitarne organizacije. Te delujejo kot mediatorji v pogajanjih o razvoju turizma in zagovarjajo interese malih ljudi. V nadaljevanju predstavljam primer Namibije, ki predstavlja dobro prakso uvedbe skupnostnega turizma v državi v razvoju.

3.1 Namibija

Namibija, država v jugozahodnem delu afriške celine, je pionirka v implementaciji koncepta skupnostnega turizma (Saarinen et al., 2009, str. 161). Pobudnica uvedbe je država, oziroma pristojna ministrstva. Ker je Namibija kljub težavnim razmeram za življenje (Priloga 5), dober zgled razvoja pravičnega turizma, temelječega na vključenosti lokalne skupnosti, bom v nadaljevanju njen primer predstavila podrobneje.

3.1.2 Potek uvajanja skupnostnega turizma v Namibiji

Namibijo je leta 2006 WTTC imenoval za trinajsto najhitreje rastočo turistično destinacijo na svetu. Pripisali so ji potencial, da postane najpomembnejša turistična destinacija na afriški celini. Hkrati je Namibija vodilna država na svetu v pristopih k varovanju okolja in vključevanju lokalnih skupnosti v turističen razvoj. Te dobre prakse, ki vodijo državo k napredku so trajnostne in dobro uveljavljene. Vključene so v zakonodajo in vse pomembne državne razvojne plane. S tem se kažejo usmeritve države, ki si očitno želi deliti svojo bogato pokrajino in živalstvo z obiskovalci, s tem pa omogočiti lastnemu prebivalstvu boljše življenje (Saarinen et al., 2009, str. 150-166).

Kot sem že omenila, je namibijski turistični razvoj dobro usmerjen in reguliran. Njegov potek je vnešen v najpomembnejše državne razvojne plane, kot tudi v državno zakonodajo. V nadaljevanju bom opisala dokumente, ki ključno vplivajo na razvoj turizma. Največji poudarek dajejo varovanju okolja in opolnomočenju, v preteklosti zapostavljenih članov črnskih lokalnih skupnosti. Zmanjšanje revščine in izboljšanje življenjskih pogojev za vse državljane, sta torej glavna cilja turističnega razvoja. V preteklosti zatirane člane črnskih podeželskih lokalnih skupnosti vključujejo v že uveljavljen del turistične panoge z namenom, da bo le ta rasel tudi v prihodnje in omilil neenakomerno razdelitev dohodka med urbanimi in ruralnimi področji v državi (Saarinen et al., 2009, str. 150-166).

Pred osamosvojitvijo izpod južnoafriške oblasti (1919-1990) je bil namibijski turizem v domeni belopoltega prebivalstva. Po osamosvojitvi, pa se je začel obravnavati kot pomembno gonilo

rasti in razvoja za vse državljane. Turistični razvoj je danes viden kot zdravilo, ki bo popravilo napake iz preteklosti, predvsem v zvezi z rasno diskriminacijo. V letu 2008 je rast turističnega sektorja že dohitela rast, do tedaj najpomembnejšega rudarskega. Ta velika sprememba v količini turističnih aktivnosti na območju države, je zahtevala redefinicijo termina varovanje okolja. Okoljevarstvo se je odmaknilo od varovanja v preteklosti izključno državne zemlje, h holističnemu pristopu varovanja in ohranjanja celotne pokrajine v državi. Vse to pa temelji na novo sprejetih zakonih okoljevarstvenega prava (Saarinen et al., 2009, str. 150-166).

Pred implementacijo konceptov varovanja okolja in skupnostnega turizma, tudi prebivalci podeželja niso imeli nikakršnega motiva za varovanje divjine, prostoživečih živali in rastlin na njihovem ozemlju. Borili so se za golo preživetje. Največ namibijskega območja je, zaradi omejenih vodnih površin, nestalnih padavin in tanke nerodovitne prsti, uporabnega le za skromno nomadsko oziroma rotacijsko pašo (Saarinen et al., 2009, str. 150-166).

Pretekla južnoafriška oblast ni upoštevala razvojnih potreb države in Namibijcev. Politika je bila usmerjena k ureditvi urbanih okolij in skrbi za ekonomsko uspešnost tržno usmerjenih kmetijskih področij, ki so bila v lasti belcev. Varovanje okolja je bilo zanemarjeno. V političnih programih tudi ni bilo okoljskega planiranja. Ob osamosvojitvi, pa je Namibija postala prva država na svetu, ki je v svojo ustavo vnesla zakon o varovanju okolja in trajnostnem razvoju države. Tako so skrb za okolje in dobrobit lokalnih skupnosti živečih v njem, zasidrali v politiko na najvišji ravni. Ti ukrepi poskušajo dati lokalnim skupnostim, katerih življenje je odvisno od ohranitve naravnega okolja, nove priložnosti za razvoj. Glavna turistična razvojna koncepta skupnostni turizem in skupnostno upravljanje z zavarovanimi območji (angl. *community-based natural resource management*) (v nadaljevanju CBRNM) sta zato postala najpomembnejša instrumenta usmerjanja turističnega razvoja in trajnostnega upravljanja z naravnimi viri. Dotikata se življenj več kot 60 % Namibijcev, predvsem tistih živečih na podeželju (Saarinen et al., 2009, str. 150-166).

Poleg v ustavi, je trajnostni turistični razvoj obravnavan tudi v državnem razvojnem programu Vizija 2030 (angl. *Vision 2030*). Ta program popolnoma sledi ideji trajnostnega razvoja države, s ciljem, da bo imel vsak Namibijec do leta 2030 podoben življenjski standard kot ljudje v razvitih državah sveta. Predvideva pa tudi, da je prav turistični sektor najbolj odgovoren, za varovanje okolja in opolnomočenje lokalnih skupnosti. Prav tako trdi, da je ta sektor tisti, ki bo prispeval k ohranitvi divjine, zaščitil biodiverzitetu in izkoreninil revščino, še posebej na podeželskih področjih. V Viziji 2030 so opredeljeni glavni atributi namibijske turistične ponudbe. Ti turistični proizvodi so fotolov (angl. *game-viewing*), opazovanje ptic, pohodništvo, tudi lov ampak v strogo nadzorovanem obsegu. Torej doživetja divjine, v lepi in redko poseljeni namibijski pokrajini. Izhajajo iz dejstva, da je v današnjem stresnem, prenatrpanem in hitro razvijajočem se svetu naravno okolje ogroženo in hitro izginja. Posledično pa so prostranstva, samotnost in tišina namibijske pokrajine turistični proizvodi, ki predstavljajo pravo bogastvo države in ohranjanje teh atributov, je ključno za uspešen razvoj trajnostnega skupnostnega turizma.

Leta 2005 je država sprejela turistični državni razvojni program (angl. *The draft national tourism policy*). Zavzema se za varovanje okolja na ravni cele države in za širitev baze ljudi, ki imajo ekonomske in družbene koristi od turističnega razvoja. Spodbuja se vrsta skupnostnega turizma, ki ima največ možnosti, da na najboljši način, skrbi za boljšo prihodnost prebivalcev. Ob pomoči države, se vzdržuje povpraševanje po namibijskih turističnih proizvodih in hkrati ustvarja ugodno podjetniško okolje, ki bo ljudem omogočilo, da se finančno osamosvojijo in nadaljujejo s turističnim razvojem, tudi brez dodatne pomoči inštitucij (Saarinen et al., 2009, str. 150-166).

Bistvo razvoja skupnostnega turizma v Namibiji je pomagati izkoreniniti revščino med črnskim prebivalstvom, živečim na podeželju. S tem namenom so sprejeli državni program za opolnomočenje črnih lokalnih skupnosti, s pomočjo turizma BBEE (angl. *Broad-based black economic empowerment*). Do osamosvojitve se je namreč namibijski turistični sektor razvijal v skladu s potrebami maloštevilnih turistov, opredeljenih kot VFR, obiskovalci prijateljev in sorodnikov (angl. *Visiting friends and relatives*) ter turistov, ki so tja potovali iz poslovnih razlogov. Danes pa želijo spodbuditi socialni in ekonomski razvoj črnih lokalnih skupnosti in priznati ter odpraviti napake iz preteklosti (Saarinen et al., 2009, str. 150-166).

Iz socialno-ekonomske perspektive, je skupnostni turizem torej ponudil možnosti za napredek v življenjih podeželskega prebivalstva. Veliko število območij, upravljanih s tem konceptom je postalo finančno samozadostnih. Primeri dobre prakse so zavarovana območja, ki so vstopila v javno - zasebna partnerstva. Člani lokalnih skupnosti so podpisali sporazume o razvoju turizma ali prejeli koncesije za nadzorovanje vstopov v park. Tako prejemajo ugodnosti od razvoja turizma skozi koncesijske dajatve, zaposlitve, formalna in neformalna usposabljanja, kot tudi zaradi omogočenega dostopa do pomembnih informacij. Skupni prihodki teh območij so investirani v projekte lokalne skupnosti, ki koristijo vsem članom ali pa so porazdeljeni vsakemu gospodinjstvu posebej. Člani lokalne skupnosti z dostopom do teh ugodnosti, imajo dobre možnosti, da dosežejo finančno stabilnost, osebno izpopolnitev in opolnomočenje (Saarinen et al., 2009, str. 150-166).

Vlada oziroma ministrstvo za okolje in turizem je definiralo glavne proizvode namibijske turistične ponudbe. Kot sem omenila že prej, vsi temeljijo na neokrnjenem naravnem okolju oziroma na popolnem doživetju divjine. Kot je zapisano na spletnem portalu Radio televizije Slovenija v članku Nekje v Namibiji, kjer je narava večja od človeštva (2012): »Človek in žival si tu prideta bližje, kot si lahko zamislimo, narava pa se zdi večja od človeštva.« Da bi lokalne prebivalce prepričali v trajnostno ravnanje z okoljem in jim z njegovo pomočjo omogočili boljše življenje, so jih vključili v turistični razvoj in jim dali možnost sodelovanja pri njegovem načrtovanju in izvajanju. Ker so zaradi uvedbe skupnostnega turizma, deležni tudi ekonomskih in socialnih ugodnosti turistične panoge, je varovanje okolja postalo tudi njihov interes (Saarinen et al., 2009, str. 150-166). Skozi uvajanje skupnostnega turizma, želi namibijska vlada prepričati državljane naj skrbijo za okolje, da bo okolje lahko skrbelo za njih.

Z naslednjima dvema primeroma dobrih praks bi rada pokazala, da za uspešno implementacijo skupnostnega turizma ni nujna spodbuda, ki prihaja od politike na najvišji ravni, kot je to vidno na primeru Namibije, ampak je dovolj že entuziazem, zdrava mera patriotizma, iznajdljivost, pogum in gostoljubnost med člani lokalne skupnosti. Primera se selita iz državne, na lokalno raven. Med člane lokalne skupnosti, kamor po definiciji skupnostni turizem tudi spada.

Opisala bom razvoj skupnostnega turizma v indonezijski vasi Candirejo, podprt s strani UNWTO-ja ter UNDP-ja ter slovenski, iz območja Solčavsko v Zgornji Savinjski dolini, ki v strokovni javnosti, kot koncept skupnostnega turizma še ni obravnavan. Na prvi pogled je težko vpeljati vzporednice med razvojem turizma, na tako politično, geografsko in kulturno različnih območjih. Ampak ob podrobnem pregledu obeh zgodb, je najdenih podobnosti veliko. V nadaljevanju predstavljam štiri ključne, ki so mi služile kot vodilo pri preučevanju.

1. 518 prebivalcev Solčave živi v najbolj značilni obliki naselitve slovenskega hribovskega sveta, na vasi. Kar 8-krat več prebivalcev Candireja, UNWTO prav tako opredeljuje kot vaščane. Torej je vrsta turizma, ki se razvija na obeh območjih, podeželski ali ruralni turizem.

2. Zaradi specifičnih podnebnih in geografskih razmer, je življenje na obeh območjih težavno. Odmaknjeno področje, socialna ogroženost in nizka izobrazbena struktura, ju delajo nezanimiva za razvoj gospodarskih panog. Najbolj množična panoga, ki obstaja je kmetijstvo. Le to, pa zaradi neugodnih naravnih razmer ni tržno, ampak je pridelek namenjen le lastni porabi. Člani obeh lokalnih skupnosti vidijo turizem kot rešitev, ki jim bo omogočila boljše življenje in pomagala k samoizpopolnitvi. Turistični razvoj načrtujejo in izvajajo sami, s pomočjo različnih projektov mreženja.

3. Zaradi prostorske odmaknjenosti, se v območjih odvija življenje v duhu nekega drugega časa in doživetje tega, se prodaja kot glavni turistični proizvod.

4. V neposredni bližini obeh destinacij se nahajajta, že poznani in dobro obiskani turistični atrakciji. Tempelj Borobudur z UNESCO-vega seznama kulturne dediščine, stoji v neposredni bližini Candireja, medtem ko Solčavsko zaradi, v tujini in doma večkrat nagrajenega krajinskega parka Logarska dolina, letno obišče več kot 100.000 obiskovalcev. To dejstvo je pripomoglo k temu, da so se tako Candirejčani kot Solčavani odločili za nadaljnji razvoj turizma.

3.2 Candirejo, Indonezija

3.2.1 Opis destinacije

Vas Candirejo leži na indonezijskem otoku Java in je del regije Magelang. V vasi živi 4417 prebivalcev. Izobraženih ljudi v vasi je malo. Manj kot 1% prebivalcev ima univerzitetno izobrazbo skoraj 50% jih nima dokončane osnovne šole. Večinska dejavnost s katero se ukvarjajo je kmetijstvo. To pa je popolnoma odvisno od oskrbe z vodo, v deževnem monsunskem obdobju. Tla se v sušnem delu leta popolnoma izsušijo in jih je potrebno namakati. Če so vremenski pogoji ugodni, je s prodajo kmetijskih pridelkov mogoč dodaten zaslužek, če ne, zaloge zadostujejo le za lastno porabo. Razmere za življenje so težke. Poleg tega, da je

večina prebivalcev socialno ogroženih, so v vasi slabe higienske razmere in več kot 70% hiš še danes ne dosega državnih bivalnih standardov. Do uvedbe skupnostnega turizma, je bila vas brez električnega omrežja, kanalizacijskega sistema in ustreznih prometnih povezav ter javne razsvetljave. Glavno prevozno sredstvo je še vedno voz s konjsko vprego (UNWTO, 2006, str 69-72).

Atributi, ki jih je možno izkoristiti za razvoj turizma in s tem lokalni skupnosti izboljšati življenje, obiskovalcem pa ponuditi izkušnjo tipičnega indonezijskega podeželja v lepi in neokrnjeni naravi, so okoliško pogorje Menoreh, bližina templja Borobudur, ki spada na seznam UNESCO-ve kulturne dediščine ter bogata lokalna kulturna dediščina in še vedno prevladujoči tradicionalni način življenja, ki ga sodobni čas še ni utegnil spremeniti (UNWTO, 2006, str 69-72).

3.2.2 Potek uvajanja skupnostnega turizma v Candireju

Leta 2003 je minister za kulturo in turizem vas Candirejo uradno razglasil za turistično vas. Ta formalni naziv je pomenil temelje, ki so omogočili začetek transparentnega, dobro reguliranega, subvencioniranega in kakovostno vodenege turističnega razvoja (UNWTO, 2006, str 69-72).

Po podatkih UNWTO (2006, str. 69-70) je lokalna skupnosti nato s pomočjo indonezijske nevladne organizacije inštituta za socialno ekologijo in eko turizem PATRA PALA ter japonske socio-ekonomske razvojne agencije JICA, ustanovila lokalno turistično zadrugo, ki načrtuje, usmerja in nadzoruje turistični razvoj v vasi ter skrbi, da dosega vse cilje, ki jih skupnostni turizem zasleduje. Ta ljudski pristop k turističnemu razvoju je premagal korporativnega, ki je bil v načrtih prejšnjih lokalnih vlad in je predvideval gradnje hotelov v lasti tujih podjetij. Uvajanje projekta je potekalo 6 mesecev, od julija do novembra v letu 2003. Projekt je bil financiran s strani UNDP in JICA. V uvajalnem obdobju so se člani lokalne turistične zadruge izobrazili s področja turizma in turističnega razvoja. Danes sami vodijo projekt naprej. Še vedno pa jim pri tem pomagajo nevladne organizacije. Vse aktivnosti, ki jih načrtujejo in izvajajo, so predstavljene vsem članom lokalne skupnosti in so pred sprejetjem obravnavane na javnih diskusijah.

Lokalna skupnost je v turizmu našla pot do boljšega življenjskega standarda, zato je za sodelovanje v razvojnih aktivnostih visoko motivirana. Koncept jim namreč omogoča, da ohranijo svoj tradicionalen način življenja in ga kot turistični proizvod prodajo na globalnem trgu.

Da bi bil projekt turistične vasi Candirejo ekonomsko vzdržen tudi po izteku finančnih subvencij, je ključno, da se ohranijo in vzdržujejo vezi s turističnimi podjetji iz privatnega sektorja, ki so se ustvarile v fazi uvedbe projekta. Še posebej so pomembne tiste, ustvarjene s turističnimi agencijami in tour operaterji. Ti naj bi tudi v prihodnosti skrbeli za reden pritok obiskovalcev v vas. Pri vzpostavljanju tega poslovnega omrežja sodelujejo z indonezijsko Zvezo turističnih agentov ASITA ter Združenjem indonezijskih hotelov in restavracij PHIRI. Informacije o Candireju so prav tako vključene v najpomembnejše lokalne turistične vodnike.

Promocija vasi pa poteka tudi s pomočjo šol, univerze in organizacij Združenih narodov UNWTO ter UNDP (Central Java Tourism, 2012; UNWTO, 2006, str 69-72).

Obiskovalci v Candireju kupujejo proizvode, ki jih ponujajo le člani lokalne skupnosti. Vsi prihodki se delijo skozi turistično zadrugo in so v večini uporabljeni za vzdrževanje in obnovo javne infrastrukture in izboljšanje higienskih standardov v vasi. Vas je z uvedbo projekta postala ena izmed najpopularnejših turističnih destinacij v okolici templja Borobudur. Po podatkih UNWTO (2006, str. 69-72) člani lokalne skupnosti tržijo naslednje turistične proizvode:

- prenočitvene kapacitete v lastnih domovih, tipičnih indonezijskih podeželskih hišah, imenovanih rumah jawa kampung ali rumah java limasan;
- tradicionalno indonezijsko hrano v domačih gostilnah imenovanih warungi;
- prevozne storitve z andongi, tradicionalnimi vozovi s konjsko vprego;
- turistična vodenja po vasi in okolici;
- obrtniške izdelke, preproge, torbe in ostale spominke iz palme pandanus ali bambusa;
- tradicionalne obredne prireditve, kot je nyadran, letna pogrebna maša za umrle, sapanan in perti desa, čaščenje boga s prošnjo za blaginjo in dobro žetev;
- kulturne prireditve s tradicionalnim plesom imenovanim Jathilan, ob spremljavi tradicionalne glasbe, lutkovne prireditve wayangi, z budistično tematiko, ter plesne prireditve wulangsunu povezane z drugo religijo na tem območju islamizmom;
- integralne turistične proizvode, ki obiskovalcu omogočajo popolno vključitev v življenje domačinov. Poleg nočitve v hiši, so tudi del vsakdana družine pri kateri bivajo, z njimi kmetujejo, lovijo ribe, pripravljajo obroke ter obiskujejo glavne znamenitosti kraja z lokalnimi turističnimi vodniki interpreti.

Vsi prebivalci imajo možnost, da se v turističnem sektorju zaposlijo za polni delovni čas, ali da jim ta služba predstavlja dopolnilno dejavnost, v večini primerov poleg osnovne kmetijske dejavnosti. Prav tako se mora celotna lokalna skupnost strinjati z vizijo turističnega razvoja. V pomoč pri pripravi načrtov, izvedbi akcij in doseganju konsenza med prebivalci, so nevladne organizacije. Zaradi poudarka na socialni trajnosti, skupnostni turizem ne more biti popolnoma tržno usmerjen, saj je eden izmed ključnih ciljev koncepta upoštevanje vrednot, ciljev in potreb lokalne skupnosti. Je pa pomembno, da stremi k ekonomski vzdržnosti, torej h konkurenčnosti lokalnega turističnega gospodarstva na domicilnem, kot tudi globalnem turističnem trgu. Prebivalci Candireja so zaradi izkušnje z razvojem skupnostnega turizma, postali vir znanja in lahko pomagajo prebivalcem okoliških vasi pri razvoju turizma na njihovih območjih. S tem se dobre prakse in optimističen pogled v prihodnost širijo dalje (UNWTO, 2006, str 69-72).

3.3 Solčavsko, Slovenija

Naslednji predstavljen primer dobre prakse je iz tretje najmanjše po številu prebivalcev in po kriterijih ministrstva za gospodarstvo najmanj razvite občine v Sloveniji, Solčave. Po podatkih portala Zlati kamen (2012) majhnost in nerazvitost ne predstavljata težave pri razvoju turizma. Solčavsko je na devetem mestu med vsemi slovenskimi občinami po številu obiskovalcev na

1000 prebivalcev in ima največji obseg investicij na prebivalca. Nadpovprečna je tudi načrpana vsota denarja iz sredstev Evropske unije in Norveških finančnih mehanizmov.

Pristop Solčavanov k razvoju turizma je zelo profesionalen. Dobro pripravljena občinska dokumentacija, Strategija razvoja trajnostnega turizma turističnega območja Solčavsko 2011-2015, Vizija 2011-2015 s pogledom na 2020, Načrt upravljanja turistične infrastrukture turističnega območja Solčavsko ter Operativni načrt trženja, so mi omogočili vpogled v njihov pristop k razvoju turizma in me pripeljali do spoznanja, da je razvoj trajnostnega turizma na Solčavskem, pravzaprav razvoj skupnostnega trajnostnega turizma. Prepoznavam ga, kot slovenski primer, ki bi si zaslužil mesto v UNWTO-jevi zbirki dobrih praks skupnostnega turizma. V nadaljevanju bom to trditev skozi predstavitev solčavske zgodbe utemeljila.

3.3.1 Opis destinacije

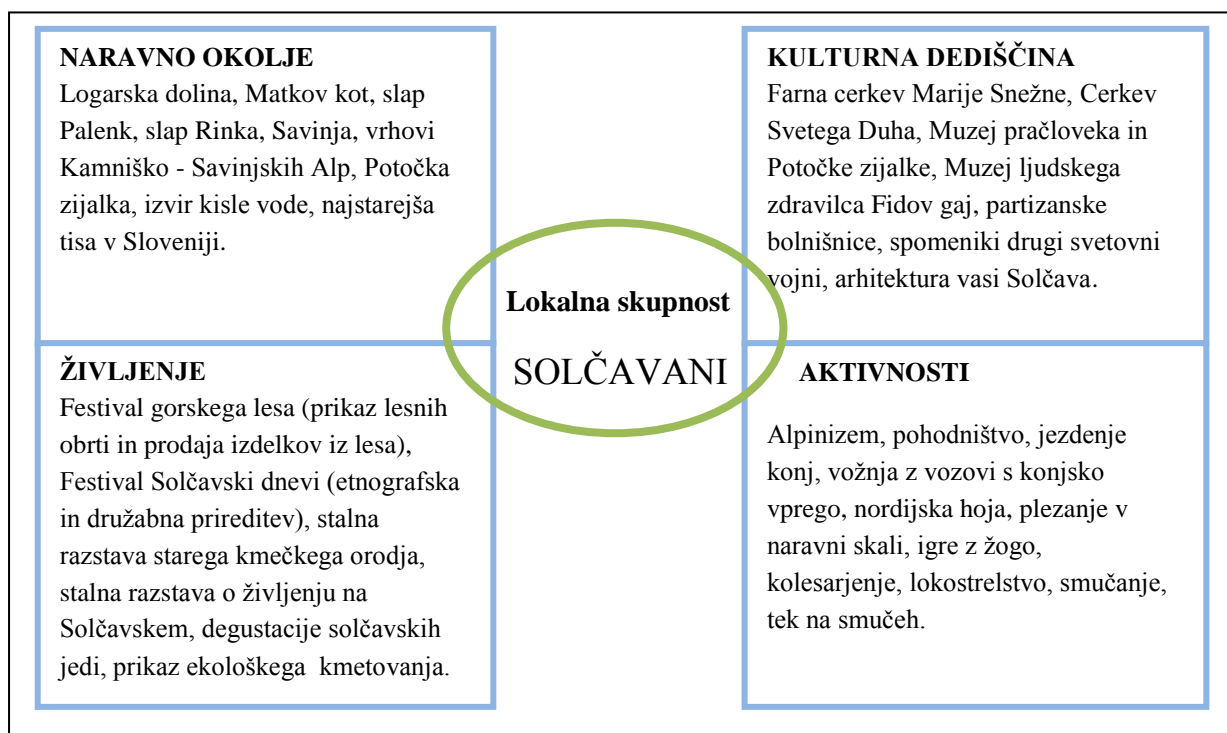
Solčavsko se imenuje celotno območje občine Solčava. Leži na severozahodu Zgornje Savinjske doline v severni Sloveniji, na meji z Avstrijo. Veliko je 102 km² in v 80 % pokrito z iglastim gozdom. Sestavljajo ga vas Solčava in tri globoke ledeniške doline. Logarska dolina, Robanov in Matkov kot, zaščitene kot krajinski parki in spadajo v območje Natura 2000. Značilnost pokrajine so strma gozdnata pobočja, plitva tla in malo vode, razen občasnih potokov po dnu dolin (Anko et al., 2007, str. 14).

Območje je bilo po navedbah Anko et al. (2007, str. 15-18) skozi zgodovino odmaknjeno in nedostopno. Preden so leta 1894 zgradili cesto do Solčave, je bila edina pot, ki je območje povezovala s preostalim delom Zgornje Savinjske doline, ob reki Savinji, ki jo je bilo med hojo potrebno prebresti enaindvajsetkrat. V času večjih voda, pa je bila popolnoma neprehodna. Zaradi težavnega dostopa do preostalega dela Slovenije, so prebivalci iskali stik z zunanjim svetom na avstrijski strani. Posledica tega je, za Zgornjo Savinjsko dolino nenavaden dialekt in dobro znanje nemškega jezika prebivalcev območja.

Zaradi osamljene lege, se je v Solčavi razvila majhna, na nek način samosvoja in posebna lokalna skupnost. Po podatkih Statističnega urada RS je leta 2012 štela skromnih 518 članov. Za primerjavo, leta 1937 jih je bilo 850 (Občina Solčava, 2011c, str. 50). Takšno zmanjšanje števila prebivalcev je posledica negativnega naravnega prirastka ter odseljevanja ljudi, pogostokrat zaradi bega možganov. Kot navajajo Anko et al. (2007, str. 35-37) pa je med temi 518 klenimi Solčavani, kot se imenujejo sami, še mogoče preučevati življenje, ki se ga še ni dotaknila izumetničenost, ki prihaja iz razvitejših delov sveta. Solčavani so namreč od nekdaj znali ceniti naravne lepote Solčavskega. Spoštujejo in so ponosni na svojo tradicijo, kulturno dediščino in unikaten način življenja, ki jim omogoča, da so na tako odmaknjenem kraju sploh lahko ostali. Zanimive zgodbe življenj Solčavanov in neokrnjeno naravno okolje, so osrednji elementi celotne turistične ponudbe Solčavskega.

Turistično ponudbo destinacije Solčavsko grafično predstavljam v nadaljevanju.

Slika 4: Turistična ponudba Solčavskega

Vir: Občina Solčava, Strategija trajnostnega razvoja turističnega območja Solčavsko 2011 – 2015, 2011c, str. 39-52; Solčavsko, 2012.

Ker je Solčavsko del slovenskega podeželja je turizem, ki se na tem območju razvija, podeželski ali ruralni. Po navedbah UNWTO (2004a, str. 13-14) je podeželski turizem odvisen od naravnega okolja, kulturne dediščine, športnih aktivnosti in tipičnega podeželskega načina življenja. Obstaja pa še njegov najpomembnejši element, to je podeželska lokalna skupnost. Prav to je izpostavljeno tudi v viziji turističnega razvoja Solčavskega, napisani v Operativnem načrtu trženja turističnega območja Solčavsko 2011-2015, Občina Solčava (2011b, str. 8): »Turistično območje Solčavsko bo leta 2020 prepoznana in konkurenčna trajnostno naravnana podeželska alpska destinacija, znana po kakovostnem sožitju narave in kulturne dediščine ter obujanju tradicije, urejenem okolju v katerem domačini radi živijo in delajo ter razvoju okolju prijaznega podeželskega alpskega turizma.«

Da bi bila lahko lokalna skupnost Solčavanov uspešen promotor razvoja turizma ter pomembno prispevala k imidžu prijaznega turističnega območja, je pomembno, da se razvoj turizma približa uresničevanju njenih interesov. Ti so natančno opredeljeni v Viziji trajnostnega razvoja, (Občina Solčava, 2011d, str. 12):

- turizem naj prispeva k razvoju območja Solčavsko;
- razvoj turizma naj prinese kakovostne zaposlitve v turističnih in s turizmom povezanih dejavnostih;
- razvoj turizma naj omogoča dodatne vire zaslužka;
- naj bodo prihodki od turizma investirani nazaj v razvoj turističnega območja Solčavsko;

- s pozidavo in arhitekturo turističnih objektov, se ne degradira okolja, ampak se ustvarja dodana vrednost območja;
- želimo soupravljati turistično območje Solčavsko, z namenom minimiziranja negativnih vplivov turizma;
- želimo obiskovalce, ki spoštujejo naravno okolje in kulturno dediščino Solčavskega;
- želimo biti vključeni v načrtovanje razvoja turizma.

Z namenom soustvarjanja razvoja turizma, se člani lokalne skupnosti že vse od začetkov solčavskega turizma, mrežijo v različne skupine in kot pravi Slapnik (2012a, str. 12): »Ja, kadar stopimo skupaj, raste ugled vsemu, kar je povezano z našim kottičkom, in kadar delimo z drugimi, hkrati z njimi raste tudi naša vrednost in ponos.«

3.3.2 Potek uvajanja skupnostnega turizma na Solčavskem

Solčavski turizem ima zanimivo, skoraj 200 letno zgodbo (Priloga 5). Vsa obdobja in vrste turizma, ki so se zgodile, pa je mogoče povezati z enim dejavnikom – lokalno skupnostjo. Turistični razvoj že ves čas poteka od, in za ljudi, ki živijo na tem območju Slovenije. Krajši odmik od trajnostnega turizma k masovnemu, ki se je zgodil v osemdesetih letih, je bil hitro zaduščen s strani lokalne skupnosti. V nadaljevanju bom predstavila, po mojem mnenju, najpomembnejše projekte v solčavskem turizmu, ki kažejo na to, da je Solčavsko od nekdanje destinacije skupnostnega turizma.

Projekti, ki omogočajo ohranjanje identitete tega specifičnega alpskega prostora, so se začeli dogajati že v začetku 19. stoletja in so neposredno povezani z mreženjem članov lokalne skupnosti v različna društva. Nadaljevali so se v 80-ih in 90-ih letih 20. stoletja, kot odgovor na razvoj masovnega sindikalnega turizma, z ustanovitvijo Logarske doline d.o.o. S tem zasebnim podjetjem v lasti lokalnih prebivalcev, so se lotili upravljanja zavarovanih območij narave. Najnovejši projekt, pa je ustanovitev javnega zavoda Center Rinka, zavoda za turizem in trajnostni razvoj Solčavskega (Občina Solčava, 2011c, str. 20-30; Vider, 1982, str. 19-58).

3.3.2.1 Društvene organizacije

V Slovarju slovenskega knjižnega jezika je društvo definirano kot: »Organizirana skupina ljudi, ki ima skupne cilje in deluje po določenih pravilih.« Delovanje društva ureja Zakon o društvih. V prvem členu tega zakona izvemo, da je društvo samostojno in nepridobitno združenje ljudi, ustanovljeno zaradi uresničevanja skupnih interesov in deluje javno. Morebiten presežek prihodkov nad odhodki, društvo namenja za uresničevanje njegovih ciljev in ga ne sme deliti med člane (Ur.l. RS, št.64/2011). In prav društva so z razvojem turizma na Solčavskem neločljivo povezana.

Društvo, ki je naredilo prve korake v smeri turističnega razvoja tega območja, je Slovensko planinsko društvo (v nadaljevanju SPD). Solčavski turizem ima namreč svoje začetke v letu 1820 in je tesno povezan s planinstvom. Vrhove Kamniško - Savinjskih Alp so sprva obiskovali

naravoslovci, izključno iz znanstvenih namenov. Kasneje so s seboj pripeljali družinske člane in prijatelje in tako razširili krog ljubiteljev gora ter na Solčavsko pripeljali prve prave turiste. Skrb za razvoj alpskega turizma je zato prevzela Savinjska podružnica SPD. Urejali so pohodne poti, organizirali vodniške službe, gradili planinske koče ter izdajali vodnike po Savinjskih Alpah, ki so že vsebovali popise takratne turistične ponudbe. Večanje števila obiskovalcev gora, je namreč spodbudilo Solčavane h gradnji gostinsko nočitvenih objektov. Prvega so otvorili že leta 1865 (Občina Solčava, 2011c, str. 21-22; Vider, 1982, str. 19-58).

Izgradnja cestne povezave med Solčavskim in Zgornjo Savinjsko dolino leta 1894, je območje povezala s preostalo Slovenijo in število obiskovalcev je še naraščalo. Kar potrjuje tudi število gostov vpisanih v vpisni knjigi planinske koče v Logarski dolini. Leta 1900 jih je bilo 213, tri leta kasneje že 400 (Anko et al., 2007 str. 32). Leta 2012 je število obiskovalcev preseglo 100.000. Zaradi rasti števila obiskovalcev, je lokalna skupnost prevzela nadzor nad razvojem turizma in ustanovila svoja lastna društva. Najprej leta 1936 Tujsko olepševalno društvo, ki je skrbelo za urejen izgled Solčavskega ter pestro kulturno dogajanje v njem. Svetovni vojni sta Solčavsko popolnoma opustošili. Ponoven razvoj pa je turizem doživel v 50-ih letih 20. stoletja. Leta 1954 se je z ustanovitvijo Planinskega in Turističnega društva Solčava začelo združevanje zainteresiranih posameznikov in turističnih ponudnikov Solčavskega (Občina Solčava, 2011c, str. 21-22).

Po podatkih občine Solčava je v letu 2013 80% od 518 prebivalcev Solčavskega vključenih v 16 različnih društev in tematskih skupin. Člane vsakega društva povezujejo drugačni interesi. Vsa društva so povezana v Mrežo za kakovost življenja in ohranjanje identitete Solčavskega, ki predstavlja eno, od treh obstoječih mrež deležnikov, ki soustvarjajo današnji turistični razvoj (Občina Solčava, 2011c, str. 28-29).

S kronološkim opisom nastanka društvenega življenja na Solčavskem sem pokazala, da je ta organizacijska oblika povezovanja ljudi, pripomogla k temu, da lahko posamezniki z različnimi interesi aktivno sodelujejo v razvoju turizma na območju.

Člani lokalne skupnosti Solčavskega se za potrebe aktivnega sodelovanja pri razvoju turizma, povezujejo med seboj tudi na druge načine. V nadaljevanju predstavljam primer javno – zasebnega partnerstva.

3.3.2.2 Logarska dolina d.o.o.

Kot sem omenila že v opisu destinacije, Solčavsko sestavljajo tri ledeniške doline. Najbolj poznana in obiskana med njimi je gotovo Logarska dolina, od leta 1987 zavarovana kot krajinski park. Prebivalci te doline, so zaradi negativnih učinkov turizma, ustanovili lastno neprofitno podjetje za upravljanje zavarovanih območij narave in tako predstavili prvi slovenski model, kako lahko lokalna skupnost, živeča v krajinskem parku, izkoristi priložnost, ki jo status zavarovanega območja prinaša ter razvoj turizma omeji in pelje v svojo korist (Anko et al., 2007, str. 47-49; Lenar, 2012, str. 8-11; Občina Solčava, 2011c, str. 26-29).

Anko et al. (2007, str. 47-49) in Lenar (2012, str. 8-11) opisujejo zgodbo takole. Družba Logarska dolina d.o.o. je nastala z namenom omejitve negativnih vplivov turizma. Vse več obiskovalcev je dolino velikokrat popolnoma preplavilo s parkiranimi avtomobili. S kurjenjem na kmetijskih in gozdnih površinah ter odmetavanjem odpadkov, so uničevali in ogrožali naravno okolje. Njihova potrošnja pri lokalnih turističnih ponudnikih pa je bila minimalna, saj so bili obiskovalci doline večinoma izletniki. Prinesli so svojo hrano in pijačo in se v dolini zadržali le en dan. Leta 1987 je lokalna skupnost prvič poskusila omejiti uničevanje doline. Na njihovo pobudo je bila Logarska dolina uvrščena na zemljevid zavarovanih območij Slovenije, kot krajinski park. Vendar status zavarovanega območja ni prinesel pozitivnih učinkov. Člani lokalne skupnosti so se zato odločili zavarovati dolino, na do tedaj v Sloveniji, še ne poznan način. Lastniki zemljišč Logarske doline so ustanovili zasebno podjetje. Pripravili so upravljalški načrt krajinskega parka in si pri pristojni občini Mozirje izpogajali koncesijo. Z njo je Logarska dolina d.o.o. postala odgovorna za upravljanje parka. Cilj družbe je trajnostni turistični razvoj Logarske doline, skrb za dobrobit domačinov ter ohranjanje naravnega in kulturnega okolja. Družba ne prejema finančne pomoči občine ali države. Financira se iz lastnih virov. Koncesijska pogodba ji dovoljuje zaračunavanje vstopnine v krajinski park in ta vstopnina je njen glavni vir financiranja. Dodatna sredstva pridobijo še iz razpisov, sponzorstev in donacij. Takoj po ustanovitvi, so bile vse aktivnosti družbenikov povezane z usklajevanjem dolgoročnih razvojnih ciljev doline, s pričakovanji njenih prebivalcev in lastnikov zemljišč. Naslednja leta pa so posvetili čiščenju odpadkov iz preteklih let, izgradnji komunalne in turistične infrastrukture, povezovanju gostinske ponudbe, razvoju informacijskega sistema za obiskovalce in trženju Logarske doline ter lokalnih kulinarčnih in rokodelskih izdelkov. Za prebivalce celotnega Solčavskega so organizirali in še vedno organizirajo strokovne ekskurzije doma in v tujini. Njihov namen je izobraziti člane lokalne skupnosti, jih seznaniti z dobrimi turističnimi praksami drugih alpskih držav ter jih tako še dodatno spodbuditi, k aktivni udeležbi v turističnem razvoju doline.

Pričakovanja ustanoviteljev Logarske doline d.o.o. so bila takšna, Lenar (2012, str. 10): »S sodelovanjem prebivalcev pri upravljanju parka je možno zagotoviti uravnoteženost med varstvom narave (ekologijo) ter gospodarskim in socialnim razvojem, ki samo skupaj zagotavljajo zdravo razvojno osnovo vsake družbene skupnosti.« Po 20 letih delovanja družbe so se tudi uresničila in Logarska dolina je postala, v Sloveniji in tujini nagrajen primer dobre prakse razvoja trajnostnega turizma, v sodelovanju z lokalno skupnostjo.

Leta 2009 je Logarska dolina d.o.o. prenesla koordinacijo turistične dejavnosti Solčavskega na novo ustanovljeni zavod Center Rinka, ki ga v nadaljevanju predstavljam kot najnovejši model sodelovanja lokalne skupnosti v razvoju turizma na Solčavskem.

3.3.2.3 Zavod Center Rinka

Podjetje Logarska dolina d.o.o. je upravljalo razvoj turizma v le eni, najbolj obiskani, od treh dolin na Solčavskem. Zaradi vse večjega zanimanja za zelene vrste turizma na globalnih trgih, celotno Solčavsko obišče vse večje število obiskovalcev. Tako se je pojavila potreba po

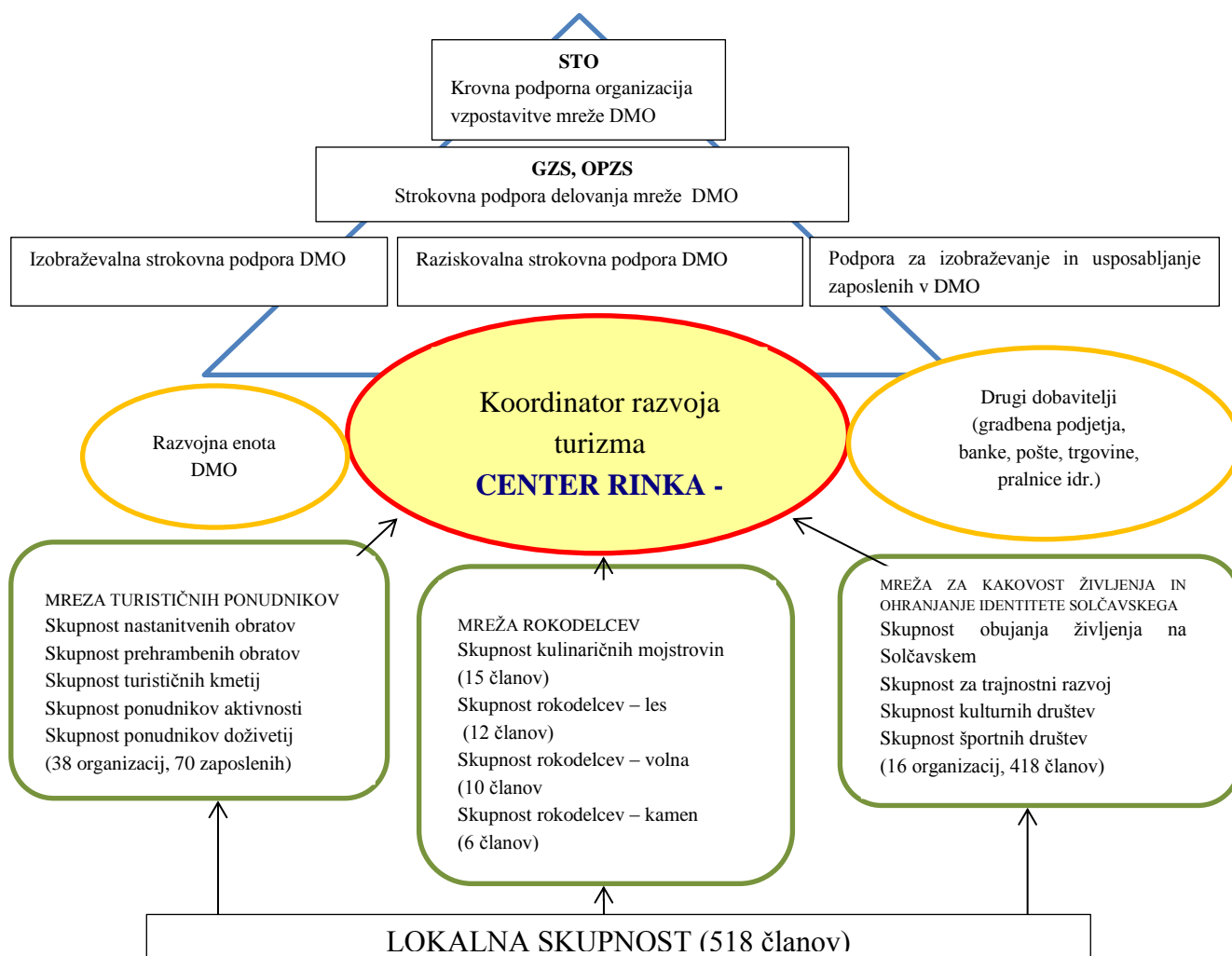
usmerjanju turističnega razvoja in trženju celotnega območja občine. Po priporočilih Razvojnega načrta in usmeritev slovenskega turizma (v nadaljevanju RNUST), je občina Solčava opredelila zaokroženo turistično destinacijo Solčavsko, ki vključuje tri doline, ter vas. Razvila enotno blagovno znamko, Solčavsko - harmonija treh dolin in pod njenim imenom trži svojo turistično ponudbo. Strategija trajnostnega razvoja turistične destinacije torej vključuje ukrepe RNUST, je usklajena z Vizijo slovenskega turizma, vendar je, zaradi demografske in socialne ogroženosti območja, še posebej prilagojena deležnikom, ki tu živijo in delajo (Občina Solčava, 2011d, str.7-10).

Po podatkih Občine Solčava (2011c, str. 29), turistično gospodarstvo na Solčavskem sestavljajo manjša zasebna podjetja, vsa v lasti lokalnih prebivalcev. Ta podjetja zaposlujejo člane družine, ostalih zaposlenih nimajo. Izjema je le največji turistični ponudnik, hotel. Tako je v 38 turističnih podjetjih neposredno zaposlenih 70 članov lokalne skupnosti. Tisti, ki pa v turizmu niso neposredno zaposleni, sodelujejo v turističnem sektorju kot dobavitelji drugim turističnim ponudnikom ali prodajajo prehrabene in rokodelske izdelke z domačega praga ali v rokodelski prodajalni. Turizem tako predstavlja okoli 60 % prihodka vseh Solčavanov. Družinska podjetja so, zaradi svoje majhnosti in kadrovske šibkosti, zelo ranljiva in se težko spopadajo s hitrimi spremembami na turističnem trgu. Manko v znanju in izkušnjah s področja poslovanja, trženja in prodaje jim onemogoča konkurenčno nastopanje na trgu alpskih turističnih destinacij.

Občina Solčava je zato v letu 2009 ustanovila javni zavod Center Rinka, zavod za turizem in trajnostni razvoj Solčavskega. Zavod je destinacijska management organizacija (v nadaljevanju DMO) in skrbi za načrtovanje in oblikovanje turistične ponudbe in njeno trženje. Organizira izobraževanja in usposabljanja članov lokalne skupnosti, za uspešno vključevanje na turistični trg, hkrati pa kot organizacija v lasti občine, zastopa širši javni interes. Zastopanje tega javnega interesa je financirano iz občinskega proračuna v deležu, ki je določen v letnem programu dela zavoda. Dodatna sredstva za delovanje, zavod pridobiva s tržnimi aktivnostmi, v skladu s trajnostnim razvojem območja. Zavod prav tako upravlja z vso turistično infrastrukturo v javni lasti (Občina Solčava, 2011a, str. 4). Leta 2011 je občina Solčava zavodu predala novo izgrajen večnamenski Center Rinka, financiran iz Norveškega finančnega mehanizma. Namen investicije je bil oživitev središča vasi z objektom, ki bo služil kot prostor za druženje različnih generacij, domačinov in obiskovalcev. V objektu se nahajajo prostori občine Solčava in zavoda Center Rinka, Turistično informacijska točka, podjetniški inkubator, prodajalna rokodelskih in prehrabnih izdelkov ter dvorana v kateri potekajo izobraževanja, delavnice in ostale aktivnosti, ki spodbujajo aktivno udeleževanje članov lokalne skupnosti v turistično – razvojnih aktivnostih.

V shemi mreženja deležnikov turističnega območja Solčavsko, predstavljam delovanje javnega zavoda, kot zastopnika interesov lokalne skupnosti.

Slika 5: Shema mreženja deležnikov turističnega razvoja v turističnem območju Solčavsko

Vir: Občina Solčava, Operativni načrt trženja turističnega območja Solčavsko 2011-2015, 2011b, str. 17.

Javni zavod Center Rinka načrtuje, organizira in izvaja trajnostni razvoj turizma v destinaciji Solčavsko. Prav tako je zadolžen za spremljanje in evalviranje vseh turističnih aktivnosti na območju. Njegova najpomembnejša naloga je zagotavljati dolgoročno ravnovesje, med potrebami domačinov, obiskovalcev ter naravnega okolja. Kot je vidno iz grafike, je Center Rinka vmesni člen med državnimi (Slovenska turistična organizacija, Direktorat za turizem Ministrstva za gospodarstvo), strokovnimi (Gospodarska zbornica Slovenije, Obrtno podjetniška zbornica Slovenije idr.) in izobraževalnimi (univerze, šole, razvojne agencije, društvo za razvoj podeželja LAS idr.) inštitucijami. Te zagotavljajo dotok znanja in spretnosti v destinacijo ter med člane lokalne skupnosti, povezane v tri različne mreže. Povezani so glede na njihov interes, ki ga zastopajo v pogajanjih o razvoju turizma. Zavod prav tako zastopa interes lokalne skupnosti v sklepanju pogodb z drugimi dobavitelji, za izvajanje skupnih aktivnosti v destinaciji ter sodeluje z incoming agencijami, ki zagotavljajo prihode gostov danes in jih bodo tudi v prihodnje (Občina Solčava, 2011b, str. 17-19).

Da lahko lokalna skupnost čim bolj zastopa svoje interese v načrtovanju razvoja turizma, je Center Rinka definiral ključni usmeritvi s področja usposabljanja človeških virov destinacije (Občina Solčava, 2011b, str. 53-54):

- potrebno se je zavedati pomena človeka v turistični dejavnosti in vlagati čas in denar v razvoj človeških virov. To bo ustvarilo večjo dodano vrednost turistične ponudbe destinacije in večjo profesionalnost na delovnih mestih v turizmu. Obstoječe in potencialne turistične ponudnike je potrebno vključiti v program vseživljenjskega usposabljanja za turistične poklice, kot so lokalni turistični vodniki, etno animatorji - kulturniki, turistični informatorji, interpretatorji narave, naravovarstveni nadzorniki, mojstri izdelkov iz lesa, kamna ali volne ter kulinarčni mojstri;
- potrebno je ozaveščanje vseh članov lokalne skupnosti o pomenu turizma za Solčavsko. Spodbujanje njihove aktivne udeležbe v načrtovanju razvoja, tudi prek vključevanja v različna društva in skrbjo za društveni podmladek.

V letu 2012 je v organizaciji zavoda Center Rinka, z namenom udejanjanja teh usmeritev, potekal projekt Dogodki – Identiteta – Kvaliteta. Skozi vse leto se je razvrstilo 10 tematskih dogodkov, 2 razstavi in 2 večji prireditvi. Cilj projekta je bil krepitev identitete lokalne skupnosti in hkrati izboljšanje kakovosti turistične ponudbe - izdelkov, storitev in bivanja na Solčavskem. Udeležba na vseh dogodkih je bila brezplačna. Zavod je sredstva zanje pridobil na slovenskih in evropskih razpisih. Podobni projekti se bodo nadaljevali tudi v prihodnosti. V tabeli predstavljam nekaj dogodkov in njihove cilje.

Tabela 1: Dogodki - identiteta - kvaliteta

Dogodek	Cilj dogodka
Delavnica: Lokalni produkti; Les, volna, kulinarika.	Predstavitev značilnih produktov Solčavskega, pogovor o možnostih za izboljšavo njihove kakovosti, promocije in trženja ter predstavitev strategije trženja lokalnih produktov zavoda Center Rinka.
Delavnica: Divja hrana in zdravilna zelišča v podeželski kuhinji.	Predstavitev užitnih rastlin na območju Solčavskega in možnost njihove uporabe v kulinariki.
Delavnica: Citranje.	Spodbujanje igranja na značilen inštrument Solčavskega, citre.

»se nadaljuje«

»nadaljevanje«

Dogodek	Cilj dogodka
Delavnica: Razvoj turistične ponudbe	Diskusija med člani lokalne skupnosti in predstavniki Centra Rinka o nadaljnjem razvoju turistične ponudbe.
Predavanja: Podzemne jame na Solčavskem, Prostoživeče živali v alpskem prostoru, Zgodovina in etnološka dediščina območja Solčavskega, Kamnine in fosilno bogastvo Solčavskega, Nova dognanja o Potočki Zijalki.	Predavanja so bila primarno namenjena izobraževanju lokalnih turističnih vodnikov, vendar so bila zanimiva tudi za ostale člane lokalne skupnosti. Pridobljena znanja jim bodo namreč pomagala postati boljši promotorji turizma na Solčavskem.
Razstava: V spomine ujeti čas.	Razstava je nastala na podlagi intervjujev s 16 starejšimi člani lokalne skupnosti, z namenom ohranjanja spominov in krepitev identitete.
Tečajji in izobraževanja.	Izboljšanje znanja članov lokalne skupnosti s področja računalništva, angleškega jezika, agronomije idr.
Festival gorskega lesa, Festival ovčje volne Bicka, Festival Solčavski dnevi.	Kulturno - etnografske prireditve, ki promovirajo izdelke iz gorskega lesa, ovčje volne in solčavske kulinarike.

Vir: M. Slapnik, Dogodki – Identiteta – Kvaliteta, 2012b, str. 13 – 17.

Skozi zgodbo solčavskega turizma sem želela pokazati, da je turizem na tem območju družbeno trajnosten in zasleduje oba prej omenjena cilja skupnostnega turizma. Lokalna skupnost je aktivni udeleženec razvoja turizma in ima kontrolo na načrtovanjem, izvajanjem in monitoringom turističnih aktivnosti. Prav tako je upravičena do prejetja ekonomskih ugodnosti, ki izhajajo iz turističnih dejavnosti. Vse turistične dejavnosti potekajo s spoštovanjem do lokalne kulture, identitete, tradicije in dediščine ter stremijo k njihovi ohranitvi, še več, ponovni oživitvi. Nadaljevanje takšnega razvoja turizma, bo na Solčavsko spet vrnilo življenje in mladi, se bodo po končanem izobraževanju, spet vračali domov. Pozitivni trendi se kažejo že danes.

3.4 Priporočila

Na slovenskem podeželju obstaja velik potencial za razvoj skupnostnega turizma. Slovensko kmetijstvo, kot dosedaj tam najbolj zastopana panoga, zaradi visokih stroškov dela, neugodnih klimatskih in reliefnih razmer ter sezonalizacije pridelovanja, v večini primerov ni tržno usmerjeno. Podeželska območja za druge gospodarske panoge, zaradi odmaknjenosti niso zanimiva. Zato so odseljevanje in socialni problemi pogosti pojavi. Življenje pa se v času gospodarske krize, zdi vse težje. S pomočjo uvedbe skupnostnega turizma, bi lahko marsikaterega od teh problemov omilili, če ne popolnoma rešili. V nadaljevanju bom napisala nekaj priporočil, ki bi lahko uvedbo te pravične vrste turizma, spodbudila.

V spodbujanje in sofinanciranje projektov skupnostnega turizma, bi se vključile inštitucije na državni in lokalni ravni. STO, lokalne turistične organizacije, občinske uprave, krajevne skupnosti. Tudi društva za razvoj podeželja in kmetijske zadruge. Prav tako bi bilo potrebno, o skupnostnem turizmu, seznaniti Turistično zvezo Slovenije, ki bi o dobrih skupnostnih praksah, seznanila turistična društva, ki spadajo pod njeno okrilje.

Glede na to, da ima na slovenskem podeželju velik vpliv Katoliška Cerkev, bi lahko z organizacijo Kritas, po vzoru tujih primerov dobrih praks razvoja skupnostnega turizma, tudi ona spodbujala in sofinancirala turistični razvoj podeželja, skladno z reko: »Naučimo ljudi ribariti, namesto, da jim damo ribe.« Sodelovala bi lahko tudi v promociji skupnostnih turističnih destinacij in v trženjski retoriki uporabila humanitarno noto.

Vasi na slovenskem podeželju so bogate zakladnice različnih šeg, navad, običajev, kuhinj, dialektov, zgodb. So domovi mnogih znanih umetnikov. Od slikarjev, pisateljev, pesnikov, skladateljev. Po vzoru Candireja, bi se lahko te vasi poimenovala v Turistične vasi. Vsaka bi imela svoj splet turističnih proizvodov, na turističnem trgu, pa bi nastopile povezane, kot dobre prakse skupnostnega turizma.

SKLEP

Turizmu je bil od nekdaj pripisan velik pomen. Veljal je za vzgojno-izobraževalno panogo, bil viden kot povojno čudežno zdravilo težav držav tretjega sveta in nenehni pospeševalec gospodarske rasti. Zaradi vseh pozitivnih lastnosti razvoja turizma, se o njegovih negativnih vplivih dolgo ni razpravljalo.

V 60-ih letih 20. stoletja so se pojavile prve študije o preučevanju negativnih vplivov razvoja turizma in potrebi po upravljanju z njimi. Razvila se je teorija o mejah razvoja in različni koncepti planiranja zmogljivosti (angl. *Carrying capacity*). V 90-ih letih 20. stoletja pa je to teorijo, nadomestila teorija o trajnostnem razvoju turizma, ki je spojila turizem kot gospodarsko panogo s konceptom trajnostnega razvoja. Razlike med teorijama so majhne in v večini strokovnih člankov, je koncept planiranja zmogljivosti obravnavan, kot orodje za implementacijo teorije trajnostnega turizma.

V diplomski nalogi sem se osredotočila na koncept planiranja zmogljivosti skupnosti (angl. *community based approach*) in iz tega izpeljano teorijo o skupnostnem trajnostnem turizmu (angl. *Community – based tourism*). Skupnostni trajnostni turizem vidim kot vrsto turizma, ki lahko v 21. stoletju tej panogi spet doda vzdevek »čudežno zdravilo«, ki bo ublažilo vplive gospodarske krize. Predvsem na ogroženih podeželskih območjih. Skupnostni turizem namreč spodbuja člane lokalnih skupnosti k aktivni udeležbi v procesih odločanja o razvoju turizma ter jim daje možnost prejemanja socio-ekonomskih ugodnosti turističnega razvoja. Hkrati spodbuja ohranjanje in promocijo lokalne identitete in tradicije ter varuje naravno okolje, v katerem lokalna skupnost živi. Zaradi prostorske odmaknjenosti podeželskih območij, se kot glavni turistični proizvod skupnostnih turističnih destinacij, prodaja doživetje življenja v duhu nekega drugega časa, ki ga sile globalizacije še niso utegnile spremeniti. To pa omogoča članom lokalne skupnosti ostati takšni, kakršni so.

Skupnostni turizem je popolno nasprotje masovnega turizma. Obseg turističnega razvoja in ekonomski učinki so veliko manjši in po ekonomskih kazalcih, skupnostni turizem ne dosega razvojnih rezultatov masovnih turističnih destinacij. Vendar, če uporabimo za kazalnik uspešnosti OECD – jev indeks boljšega življenja, bi bile skupnostne turistične destinacije v samem vrhu. Spodbujanje uvajanja skupnostnega turizma zahteva spremembo v mišljenju državnih, regionalnih in lokalnih inštitucij, lastnikov turističnih podjetij in tudi med člani lokalnih skupnosti. Zahteva odmik od strogo tržno usmerjenih pričakovanj učinkov razvoja turizma, k bolj človeku in okolju prijaznim.

V nalogi sem predstavila tri turistične destinacije, v katerih se uveljavlja koncept skupnostnega turizma. Vse tri destinacije so zaradi odmaknjenosti nezanimive za širši gospodarski razvoj. Skupna lastnost vseh je neokrnjena narava in poseben način življenja. Namesto, da bi turistični razvoj prepustile v roke mednarodnih turističnih korporacij, so se odločile za razvoj turizma, ki bo omogočal lokalni skupnosti boljše življenje, varoval njihov življenjski prostor in jih spodbujal k ohranjanju lastnosti, ki jih delajo tako posebne. Vse tri so zanimive za čedalje večje število ljubiteljev alternativnih vrst turizma.

LITERATURA IN VIRI

1. Akama, J. (1996). Western Environmental Values and Nature – based Tourism in Kenya. *Tourism Management*, 17, 567 – 574.
2. Anko, B., Anteric, M., Clarke, R., Koščak, M., Lenar, A., Mitchell, I., & Slapnik, M. (2007). *Študije o Solčavskem 1932 – 2007*. Ljubljana: Biotehniška fakulteta.
3. *Arhiv finalistov Zlati kamen 2012*. Najdeno 5. marca 2013 na spletnem naslovu <http://www.zlatikamen.si/finalisti-2012/arhiv-finalistov/>
4. Bačar, F. (2012, 14. marec). Socialna ekonomija – kaj je to? *Socialni inovatorji prihodnosti*. Najdeno 15. Aprila 2013 na spletnem naslovu <http://socialni-inovatorji.si/content/69>
5. Blank, U. (1989). *The Community Tourism Industry Imperative : The necessity, the opportunities, its potential*. VenturePublishing: State College.
6. *Central – Java - Turism*. Najdeno 20. decembra 2012 na spletnem naslovu <http://central-java-tourism.com/atta-desa.php>
7. Choi, H., & Sirakaya, E. (2005). Sustainability indicators for managing community tourism. *Tourism Management*, 27, 1274 – 1289.
8. Collard, S. (2013, februar). Mrtvaški izleti. *Global*, (2), 16 – 17.
9. de Kadt, E. (1982). Community participation for health: The case of Latin America. *World Development*, 10(7), 573 - 584.
10. Društvo. (b.l.) V *Slovarju slovenskega knjižnega jezika*. Najdeno 3. marca 2013 na spletni strani http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=dru%C5%A1tvo&hs=1
11. Gow, D.G., & Vasant, J. (1983). Beyond the rhetoric of rural development participation: How can it be done? *World Development*, 11, 427 – 446.
12. Hughes, G. (2004). *Tourism, Sustainability and Social Theory*. Oxford: Blackwel.
13. Kim, K., Ussal, M., & Sirgy, M.J. (2013). How does tourism in a community impact the quality of life of community residents? *Tourism Management*, 36, 527 – 540.
14. Lenar, A. (2012, december). 25. Obletnica KP Logarska dolina in 20. Obletnica delovanja podjetja Logarska dolina d.o.o. *Utrip – glasilo občine Solčava*, str. 8 – 11.
15. Liburd, J. J., & Edwards, D. (2010). *Understanding the Sustainable Development of Tourism*. Oxford: Goodfellow Publishers.
16. Mihalič, T. (2006). *Trajnostni turizem*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
17. Murphy, P.E. (1985). *Tourism a community approach*. New York: Methuen.
18. *Nekje v Namibiji, kjer je narava večja od človeštva*. Najdeno 20. decembra 2012 na spletnem naslovu <http://www.rtv slo.si/tureaventure/vagabund/nekje-v-namibiji-kjer-je-narava-vecja-od-clovestva/242082>
19. Občina Solčava. (2011a). *Načrt upravljanja turistične infrastrukture turističnega območja Solčavsko 2011 – 2015* (interno gradivo). Solčava: Občina Solčava.
20. Občina Solčava. (2011b). *Operativni načrt trženja turističnega območja Solčavsko 2011 – 2015* (interno gradivo). Solčava: Občina Solčava.
21. Občina Solčava. (2011c). *Strategija trajnostnega razvoja turističnega območja Solčavsko 2011 – 2015* (interno gradivo). Solčava: Občina Solčava.

22. Občina Solčava. (2011d). *Vizija trajnostnega razvoja turističnega območja Solčavsko 2011 – 201, s pogledom na 2020* (interno gradivo). Solčava: Občina Solčava.
23. *OECD Better Life Index*. Najdeno 15. aprila 2013 na spletnem naslovu <http://www.oecdbetterlifeindex.org>
24. Statistični urad RS (2012), *Prebivalstvo Slovenije po občinah v letu 2012*. Najdeno 14. marca 2013 na spletnem naslovu <http://www.stat.si/pxweb/Dialog/Saveshow.asp>
25. Reed, M. (1997). Power relations and community – based tourism planning. *Annals of Tourism Research*, 33(4), 566 - 591.
26. Reid, D., Fuller, A., Haywood, K., & J. Bryden. (1993). *The Integration of Tourism, Culture and Recreation in Rural Ontario: A Rural Visitation Program*. Toronto: The Ontario Ministry of Culture Tourism and Recreation.
27. Reid, D., Mair, H., & George, W. (2004). Community Tourism Planning A Self – Assessment Instrument. *Annals of Tourism Research*, 31(3), 623 – 639.
28. Saarinen, J. (2006) Traditions of Sustainability in Tourism Studies. *Annals of Tourism Research*, 33(4), 1121 – 1140.
29. Saarinen, J., Becker F., Manwa, H., & Wilson, D. (2009). *Sustainable Tourism in Southern Africa*. Bristol: Channel View Publications.
30. Simpson, M. C. (2007). Community Benefit Tourism Initiatives – A conceptual oxymoron? *Tourism Management*, 29, 1 – 18
31. Slapnik, M. (2012a, maj). Večnamensko središče za trajnostni razvoj Solčavskega. . *Utrip – glasilo občine Solčava*, str. 11 – 12.
32. Slapnik, M. (2012b, december). Dogodki – Identiteta – Kvaliteta. *Utrip – glasilo občine Solčava*, str. 13 – 17.
33. *Solčavsko*. Najdeno 28. novembra 2012 na spletnem naslovu <http://www.solcavsko.info/index.php?id=11>
34. Swarbrooke, J. (1999). *Sustainable Tourism Management*. Oxon: CABI.
35. Central Intelligence Agency (CIA). (2013). Namibia. Najdeno 6. januarja 2013 na spletnem naslovu <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/wa.html>
36. Tosun, C. (2000). Limits to community participation in the tourism development process in developing countries. *Tourism Management*, 21, 613 – 633.
37. Vider, V. (1982). *Zapiski o Solčavi in okolici*. Solčava: Turistično društvo Solčava.
38. World Tourism Organization (UNWTO). (2004a). *Rural Tourism in Europe: Experiences, Development and Perspectives*. Madrid: World Tourism Organization.
39. World Tourism Organization (UNWTO). (2004b). *Tourism and Poverty Alleviation – Recommendations for Action*. Madrid: World Tourism Organization.
40. World Tourism Organization (UNWTO). (2006). *Poverty Alleviation Through Tourism – A Compilation of Good Practices*. Madrid: World Tourism Organization.
41. World Tourism Organization (UNWTO). (2007). *Tourism Development in Europe*. Madrid: World Tourism Organization.
42. Willis, K. (1995). Imposed structures and contested meanings – politics of public participation. *Australian Journal of Social Issues*, 30(2), 211 – 227.
43. Zakon o društvih. *Uradni list RS št. 64/2011 –UBP2*.

PRILOGE

KAZALO PRILOG

Priloga 1: Seznam uporabljenih kratic	1
Priloga 2: CTAI – Metoda samoocenjevanja in vzpostavljanja dialoga med člani lokalne skupnosti.....	3
Priloga 3: Kontrolni kazalniki za inventarizacijo in evalvacijo potrebnih virov za učinkovit razvoj skupnostnega turizma.....	4
Priloga 4: Kazalniki merjenja vpliva turizma na lokalno skupnost	6
Priloga 5: Osebna izkaznica Republike Namibije.....	8
Priloga 6: Kronološki pregled razvoja turizma na Solčavskem	9

Priloga 1: Seznam uporabljenih kratic

Tabela 1: Seznam uporabljenih kratic

Kratica	Pomen	Slovenski prevod
ASITA	Association of the Indonesia Tours and Travel	Indonezijsko združenje turističnih agencij
BBEE	Broad – based Black Economic Empowerment	Program za opolnomočenje črnkega prebivalstva
CBRNM	Community – based Natural Resource Management	Skupnostno upravljanje z zavarovanimi območji
CBT	Community – based tourism	Skupnostni turizem
CTAI	Community Tourism Self – Assessment Instrument	Metoda samoocenjevanja lokalne skupnosti
DMO	Destinacijska management organizacija	
EDEN	European Destinations of Excellence	Evropske destinacije odličnosti
JICA	Japan International Cooperation Agency	Japonska agencija za mednarodno sodelovanje
NUTITOS	Načrt upravljanja turistične infrastrukture turističnega območja Solčavsko	
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development	Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj
ONTTOS	Operativni načrt trženja turističnega območja Solčavsko	
PHRI	Indonesia Hotels and Restaurants Association	Združenje indonezijskih hotelov in restavracij
RNUST	Razvoj in usmeritve slovenskega turizma	

»nadaljevanje«

Kratica	Pomen	Slovenski prevod
SPD	Slovensko planinsko društvo	
STRTOS	Strategija trajnostnega razvoja turističnega območja Solčavsko	
UNEP	United Nations Environment Programme	Program Združenih narodov za okolje
UNICEF	United Nations Children's Fund	Sklad za otroke Združenih narodov
UNWTO	United Nations World Tourism Organisation	Svetovna turistična organizacija Združenih narodov
WTTC	World Travel and Tourism Council	Mednarodni odbor za potovanja in turizem
VRTOS	Vizija trajnostnega razvoja turističnega območja Solčavsko	
ZN	United Nations	Združeni narodi

Priloga 2: CTAI – Metoda samoocenjevanja in vzpostavljanja dialoga med člani lokalne skupnosti

Slika 1: Vprašalnik metode CTAI

Ocenite trditve s številkami od 1 do 5, pri čemer pomeni 1 nestrinjanje s trditvijo in 5 popolno strinjanje s trditvijo.

---

1. V lokalni skupnosti so opazni problemi zaradi razvoja turizma.
2. V lokalni skupnosti lahko prepoznam posameznike ali skupino ljudi, ki vodijo razvoj turizma in s tem načrtujejo nadaljni razvoj lokalne skupnosti.
3. Turizem ima vodilno vlogo v lokanem gospodarstvu.
4. Obstaja potreba po boljši organiziranosti lokalne skupnosti, ki ji bo omogočala lažje spopadanje z izzivi razvoja turizma.
5. Turizem je nadpovprečno razvita panoga v lokalnem gospodarstvu.
6. Lokalna skupnost nima natančno določenega načina reševanja težav z razvojem turizma.
7. Razvoj turizma ni več pod nadzorom lokalne skupnosti, panogo pa je postavil na preveč dominanten položaj v lokalnem gospodarstvu.
8. Lokalna skupnost ne želi nadaljnega razvoja turizma.
9. Lokalna skupnost in lastniki turističnih podjetij se ne strinjamo o poteku razvoja turizma v prihodnosti.
10. Vsak član lokalne skupnosti mora biti soudeležen v turistično-razvojnih diskusijah in aktivnostih.
11. Večina članov lokalne skupnosti bi se bila pripravljena udeleževati srečanj, na katerih bi obravnavali teme v povezavi z razvojem turizma.
12. Vsakemu predlogu člana lokalne skupnosti o razvoju turizma se avtomatično nasprotuje s strani ostalih članov.
13. Vsak član lokalne skupnosti je pripravljen sodelovati in pomagati ob turističnih dogodkih.

Za potrebe analize se iz ocen izračuna aritmetična sredina in standardni odklon.

Opomba: Lokalne skupnosti so različne, zato je potrebno vprašalnik prilagoditi specifični problematiki točno določene lokalne skupnosti. Zgornje trditve so vzorčne.

Vir: D. G. Reid, H. Mair & W. George, Community Tourism Planning – A Self – Assessment Instrument, 2004.

Priloga 3: Kontrolni kazalniki za inventarizacijo in evalvacijo potrebnih virov za učinkovit razvoj skupnostnega turizma

Slika 2: Kontrolni kazalniki inventarizacije in evalvacije virov

Področje	Kazalniki
Človeški viri	<ol style="list-style-type: none"> 1. Svetovalni odbor za razvoj turizma. 2. Lokalna turistična organizacija ali posameznik, načrtovalec razvoja turizma. 3. Osebjne zaposleno v TIC. 4. Odbor za nadzor vlaganj v turistične investicijske programe.
Predpisi in regulacije	<ol style="list-style-type: none"> 1. Politika nadzora turističnega razvoja. 2. Skladnost strategij in predpisov z zakoni. 3. Strategija omejevanja onesnaženosti zraka in vode ter ravnanja z odpadki 4. Strategija coniranja zemljišč. 5. Politika varnosti, zaščite in zdravja obiskovalcev. 6. Politika nadzora nad koriščenjem znamenitosti za turistične namene. 7. Strategija lokalne potrošnje. 8. Program presojanja negativnih vplivov turizma na naravno okolje. 9. Lokalna, regionalna in državna klasifikacija zavarovanih območij.
Financiranje	<ol style="list-style-type: none"> 1. Lokalni investicijski sklad. 2. Sklad za kreditiranje lokalnih podjetnikov. 3. Sklad za vzdrževanje kulturne in naravne dediščine. 4. Sklad za zagotavljanje varnosti in zdravja obiskovalcev destinacije. 5. Program upravljanja s sredstvi iz pristojb.

»se nadaljuje«

Področje	Kazalniki
Načrtovanje in izobraževanje	<ol style="list-style-type: none"><li data-bbox="791 297 1177 331">1. Strategija razvoja turizma. <li data-bbox="791 338 1230 416">2. Strategija razvoja trajnostnega turizma. <li data-bbox="791 423 1321 501">3. Strategija razvoja lokalne skupnosti s ključno komponento, turizmom. <li data-bbox="791 508 1203 542">4. Sistem monitoringa razvoja. <li data-bbox="791 548 1262 667">5. Programi spodbujanja aktivnega vključevanja lokalne skupnosti v razvoj turizma. <li data-bbox="791 674 1257 752">6. Programi usposabljanja lokalnih deležnikov razvoja turizma. <li data-bbox="791 759 1150 792">7. Raba zelenih tehnologij. <li data-bbox="791 799 1267 913">8. Upoštevanje etičnega kodeksa na vseh ravneh upravljanja razvoja turizma.

Vir: H. Choi, & E. Sirakaya, Sustainability Indicators for managing community tourism, 2006.

Priloga 4: Kazalniki merjenja vpliva turizma na lokalno skupnost

Slika 3: 18 kazalnikov merjenja vpliva turizma na lokalno skupnost

Okolje	Kazalniki
Ekonomsko okolje	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dostopnost posojil lokalnim podjetjem. 2. Rast števila zaposlenih v turizmu. 3. Odstotek odtekanja prihodkov iz turizma iz lokalne skupnosti.
Socialno okolje	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vključenost prebivalcev v turistično panogo. 2. Sprememba družbenih struktur (razmerja moči). 3. Stopnja zadovoljstva z življenjem v lokalni skupnosti.
Kulturno okolje	<ol style="list-style-type: none"> 1. Načini in količina usposabljanja zaposlenih v turizmu. 2. Sprememba v ponosu in zavedanju tradicije in kulturne dediščine. 3. Ohranitev lokalnih navad in jezika.
Ekološko okolje	<ol style="list-style-type: none"> 1. Indeks kvalitete zraka. 2. Pogostost okoljskih nesreč povezanih z vplivi turizma. 3. Uporaba obnovljivih virov energije.
Politično okolje	<ol style="list-style-type: none"> 1. Obstoje strategije o omejevanju turističnega razvoja. 2. Sodelovanje lokalne skupnosti v načrtovalnih aktivnostih. 3. Možnost dostopa do virov financiranja.

»se nadaljuje«

»nadaljevanje«

Okolje	Kazalniki
Tehnološko okolje	<ol style="list-style-type: none"><li data-bbox="871 398 1270 472">1. Baza natančnih podatkov o stanju in razvoju turizma. <li data-bbox="871 479 1270 553">2. Uporaba okolju prijaznih tehnologij. <li data-bbox="871 560 1270 687">3. Benchmarking, splošna in konkurenčna primerjava (input/output učinkovitost).

Vir: H. C. Choi, & E. Sirakaya, Sustainability Indicators for managing community tourism, 2006.

Priloga 5: Osebna izkaznica Republike Namibije

Tabela 2: Podatki o socialnem, ekonomskem in naravnem okolju republike Namibije

Celotno ime države	Republika Namibija
Dan neodvisnosti	21.3.1990
Površina	824.292 km ²
Glavno mesto	Windhoek (342.000 prebivalcev)
SOCIALNO OKOLJE	
Število prebivalcev	2.165.828 (julij 2012)
Starostna struktura prebivalcev	0-14 let 33,4%; 15-64 let 62,4%; 65 in več let 4,2%
Povprečna starost celotne populacije	22,1 leto
Pričakovana življenjska doba	52,17 let
Stopnja urbanizacije	38 %
% podhranjenih otrok starih do 5 let	17,5
Pismenost	88,8 % (moški 89%, ženske 88,5%)
Stopnja brezposlenosti (2011)	51,2%, 2/3 nezaposlenih živi na podeželju
% ljudi, ki živi pod pragom revščine	55,8
EKONOMSKO OKOLJE	
BDP/per capita (2011)	7.701€
Razdelitev dohodka (ginijev koeficient za 2011)	0,707 (0 popolna enakost, 1 popolna neenakost)
Gospodarska rast (2011)	4,9%
Gospodarska struktura (prispevek k BDP v %)	kmetijstvo 7,6; industrija 34,1; storitve 58,3
Zaposlitvena struktura v %	kmetijstvo 16,3; industrija 22,4 ; storitve 61,3
NARAVNO OKOLJE	
Relief	visoke planote med puščavami
Naravne katastrofe	daljša obdobja suše
Okoljski problemi	omejeni naravni viri sladke vode, širjenje puščav, krivolov divjih živali, degradacija tal

»se nadaljuje«

»nadaljevanje«

% zavarovanega območja	14 (1. država na svetu, ki je zaščito naravnega okolja vnesla v svojo ustavo)
Raba tal	poljedelstvo 0,99%, nasadi 0,01%, ostalo 99%
Naravni viri	diamanti, baker, uran, zlato, srebro, sol, ribe, vodna energija. Domnevne zaloge nafte, premoga in železove rude.

Vir: CIA, Namibia, 2013.

Priloga 6: Kronološki pregled razvoja turizma na Solčavskem

- **1820 – 1900** Začetki razvoja turizma na Solčavskem. Leta 1815 je bil izdan prvi turistični vodnik po Solčavskem. V 20-ih letih 19. stol. pa so destinacijo obiskali prvi turisti in alpinisti.
- **1914** Prvi vrhunec solčavskega turizma, glede na število obiskovalcev. Pozitivni učinki se kažejo tudi za lokalno skupnost. V destinaciji so zgradili 8 gostiln za popotnike, 2 trgovini, pošto in šolo.
- **Obdobje po I. svetovni vojni** je prineslo število obiskovalcev primerljivo s predvojnimi razmerami. Zaradi potreb turizma so zgradili cesto Solčava - Logarska dolina in tako prometno povezali vas in največjo znamenitostjo območja. Začela se je gradnja planinskih koč in izboljšave planinskih poti.
- **Obdobje po II. svetovni vojni** je bilo začetek novega turističnega razcveta. Število obiskovalcev je začelo naraščati. V destinaciji je bilo leta 1958 na voljo že 300 postelj za potrebe turističnega povpraševanja.
- **1960 – 1980** Obdobje sindikalnega turizma. Večina turistov je prihajala v skupinah z atobusnimi prevozi. Bili so večinoma obiskovalci sindikalnih domov, ki so prihajali iz Slovenije in ostalih republik nekdanje Jugoslavije. Interes za obisk Solčavskega so pokazali tudi turisti iz Avstrije, Nemčije in Italije.
- **1980 – 1990** Uničevanje in razvrednotenje občutljive naravne krajine, kot posledica negativnih vplivov masovnega sindikalnega turizma, je pripeljalo v novo, trajnostno usmeritev razvoja turizma. Povečuje se število turistov, ki prihajajo z lastnimi prevoznimi sredstvi.
- **1990** Ob razpadu Jugoslavije Solčavsko beleži močan upad turističnih prihodov in izgubo nekdanj zelo pomembnih balkanskih trgov.
- **1992** Po osamosvojitvi Slovenije turistični obisk stalno narašča. Lokalna skupnost prepozna trajnostni turizem kot sredstvo za razvoj območja. Ustanovijo Logarsko dolino d.o.o., družbo s koncesijo za upravljanje glavne atrakcije destinacije Logarske doline.

- **1998** Solčava postane samostojna občina in začne z lastnim turističnim razvojem.
- **2004** Na Sočavskem 100.000 obiskovalcev v enem letu. Večinoma so to enodnevni obiskovalci.
- **2009** Solčavsko postane EDEN, evropska destinacija odličnosti, na temo Turizem in zavarovana območja.
  - **2010** Začetek delovanja Zavoda za turizem in trajnostni razvoj Solčavskega - Rinka.
  - **2011** Odprtje Centra Rinka, večamenskega središča za trajnostni razvoj Solčavskega.
  - **2012** Solčavsko je finalist natečaja Zlati kamen. Prepoznano kot turistična gazela, ki lokalni skupnosti zagotavlja pogoje za boljše življenje.

Vir: Anko, et al., Študije o Solčavskem 1932 – 2007, 2007; Občina Solčava, Strategija trajnostnega razvoja turističnega območja Solčavsko 2011 – 2015 (interno gradivo), 2011c.